

**התירו סופן משום תחילתן
סי' שכט' ס"ט**

דין זה הוא מאוד חשוב, וכמה פעמים צרכים חברי הצלה לסמוך על היתר זה כדי לחזור לביתם אחר הצלה, וכך אדם שהגיע לבית חולים בשבת משום פיקוח נפש, ונמצא שלא הצטרך להישאר שם כל השבת, האם מותר לחזור לביתו ע"י איסור דאורייתא או עכ"פ ע"י איסור דרבנן.

א. התירו סופן משום תחילתן בדברים שאינן קשורים עם פיקוח נפש

- **ביצה** (יא: "ואמר עולה שלשה דברים" עד "ורחבא אמר").
- **מג"א** (סי' תצז' ס"ק יח', מתחילה עד "וכן משמע").
- מבואר שרק התירו לעבור איסור דרבנן כדי שלא יכשלו לעתיד לבוא, ולא איסור דאורייתא.

ב. היוצאים להציל פיקוח נפש, האם הותר להם בחזרה איסור דאורייתא או רק איסור דרבנן

חשוב לציין שאם חבר הצלה צריך לחזור לביתו כדי להיות מזומן אם יצטרכו אותו עוד פעם להציל, ודאי שיכול לעבור איסור דאורייתא בחזרתו דחשיב שמתעסק בפיקוח נפש (ומ"מ בזה ודאי שאם יכול לחזור ע"י א"י יש לו לחזור ע"י א"י), וכל הנידון הוא איכא שלא צרכים אותו או שגם יכול לעבוד במקום שנמצא עכשיו, וכך שאר בני אדם שאין בחרי הצלה שהלכו לבית חולים אם יכולים לחזור לביתם באיסור דאורייתא או באיסור דרבנן, וטעם ההיתר הוא משום דאם לא נתיר להם יבואו להתרשל בהצלה.

- **עירובין** (מד: במשנה).
- **עירובין** (מה. "וכל היוצאין להציל" עד "נכרים שצרו על עירות").
- לכא' מבואר שרק התירו בחזרתם איסור דרבנן דאלפיים אמה, ומה שהתירו למצילים להחזיר בכלי זיין במקומם הוא משום מעשה שהיה או משום שנצח אומות העולם, אבל מבואר שלכל שאר מצילים כגון חכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגייס וכדומה רק התירו איסור דרבנן דאלפיים אמה שעשו אותם כאנשי העיר.
- **שו"ע** (סי' תז' ס"א ס"ב ס"ג).
- **משנ"ב** (סי' תז' על ס"ג).
- **טור ב"י שו"ע משנ"ב** (סי' שכט' ס"ט).
- **קצת יש להעיר**, שהשו"ע סתם (בסי' תז' ס"ג ובסי' שכט' ס"ט) במצילים שחוזרים למקומן ולא העיר שרק יש להם אלפיים אמה, והרי בחכמה כתב להדיה שרק יש לה אלפיים אמה, ופשטות הדברים שהתירו למצילים לחזור למקומן עם

כלי זיין משום מעשה שהיה (כמבואר בגמ'), אבל שאר מצילים כחכמה הבא לילד (ולכא' ה"ה חברי הצלה וכדומה) רק יש להם אלפיים אמה כאנשי העיר ולא יותר מזה.

• **אג"מ (ח"ד סי' פ')**

ד"ה אבל אומר בגמ' בא"ד "ואף שבעצם לא קשה" עד "ומה שחוזרין בכלי זיין".
ד"ה וכן בא"ד "עכ"פ לתוס"י עד "וכ"ש כשא"א".

ביאור דברי האג"מ: כונתו לומר, שכל דברי הגמ' שמבואר שהתירו רק איסור דרבנן דאלפיים אמה, הוא במציל היוצאה בכונתו מתחילה להישאר שם הרבה זמן (ולפעמים יותר מיום אחד), ולכן עליו לא התירו לחזור באיסור דאורייתא ורק התירו לו אלפיים אמה, אבל מצילים שכשיוצאים בדרך כלל לא לוקח להם הרבה זמן אלא נגמר ההצללה בזמן קצר, להם מותר לחזור אפי' באיסור דאורייתא, דאם לא נתיר להם יבואו להתרשל ולא יצאו להציל.

• **מנחת שלמה** של הגאון רב שלמה זמן אויירבך ז"ל (ח"א סי' ח').
ד"ה "עכ"פ פשוט" עד ד"ה "גם אתמה".

ביאור דברי הגרש"א: אפשר שלא מובנים כ"כ דבריו, אבל עיקר כונתו הוא לחלוק על האג"מ וללמדו הגמ' כפשוטה, שמבואר שלכל היוצאים להציל התירו להם רק איסור דרבנן דאלפיים אמה, ומה שמצינו שהתירו לחזור למקומן בכלי זיין הוא משום מעשה שהיה אבל לשאר מצילים לא.

ד"ה והנה בחת"ס בא"ד "אבל עכ"פ" עד "שהרי גם".
ד"ה ואף, מתחילה עד הסוף.

ביאור: מבואר שלא התיר איסור דאורייתא, ואפי' שלא רצה להקל אפי' באיסורים דרבנן משום שבגמ' מבואר שרק התירו איסור דאלפיים אמה ולא שאר איסורים, מ"מ היקל לחזור לביתו ע"י נהג נוכרי.

• **חזון עובדיה** (עמ' רנ"ג סי"ט, ובהערה יב' בא"ד "וע"ע להגאון" עד "ולכאורה יש להעיר").

ג. **רופאה שמקבל שכר, בני משפחה וחולה עצמו, אם גם הותר בשבילם לחזור מדין התירו סופן משום תחילתם**

יש להסתפק אם הותר לרופאה מקבל שכר, וכן לבני משפחה והחולה לחזור לביתם ע"י איסור, דהרי אפשר שבשבילם לא שייך החשש שיתרשלו ולא יבואו להציל?

• **שו"ע** (סי' תקכו' ס"ו) (אין להתעכב בדינים שם, העיקר הוא כדי להגיע לראות הביאור הלכה).

• **ביאור הלכה** (שם ד"ה וחוזרין, בא"ד "ודע עוד" עד הסוף).

• **ארחות שבת** (עמ' רמז' ס"ב, ובהערה פו').

ד. **אם הלכו לבית חולים על חולה שאין בו סכנה או סכנת אבר (וידעו בבירור שאין בדבר סכנה נפשות), אם הותר להם לחזור לביתם**

לכא' כל ההיתר לחזור לביתו ע"י איסור הוא לחולה שהגיע משום פיקוח נפש, דאם לא נתיר לו חוששים שיתרשל ויבוא לידי סכנה, אבל חולה שאין בו סכנה לכא' אין להתיר לו איסורים בחזרה דגם אם יתרשל ולא יבוא לא יהיה בסכנה נפשות.

• **חזון עובדיה** (עמ' רנ"ו בהערה ד"ה והנה).

• ואפשר שרק התיר לרופאה משום שאיכא בו מצוה לרפאות, ויש לברר

כב א מיי פ"ד מה"ל
סוכה ה"ו ט"ו ופ"ט
מה"ל שנת ה' כג טו"ט
א"ח כ"י ט"ז ט"ח ה' ו"י
ה' ס"ד ו"י ח"ל ט"ח י"ב
כג ב מ"י פ"ט ז' ט"ז
טו"ט א"ח כ"י ט"ז ט"ח
ט"ז
כד ג מ"י ט"ז ט"ח ט"ט
ט"ח
כה ה מ"י פ"ח מה"ל
שנת ה' ח ט"ג ט"ח
סו טו"ט א"ח כ"י ח ט"ז
ט"ח ז'

כ"ל הוציאין דהציל חזרין דמקומן.
הא ללא חשיב ליה צ"ק דבינה
(דף י"ב:) גבי הגך ג' דהתירו סופן
משום מחילתן דזה אינו מידוש וכל
הנהו לריכי כדאמרין התם:

ומר סבר הבלעת תחומין יאמר
מילתא דיהא. פ"ה ולית ליה
לרצה הא דנהרדעי דלמרי לעיל (דף
מ"א:) אי פקח הוא עייל לתחומי וכיון
דעל על ולר"י נראה דלית ליה הא
דנהרדעי כיון שנכנס בתחומי מפני
כבוד הצריות ויאל מד' אמותיו כיון
שנרקי ליתן לו ד' אמות חדשות יכול
לחזור ולקנות תחומי הראשון וכל
הכא מניין שילא חזן מתחומי וקנה
לו תחום אחר לא הותר ליעקר
מתחום שקבעו דכפי לעיל^א דלא לאו
הכי מיקשי לה ממני לנהרדעי דלמרי^ב
^א אפי' אמה אחת לא יכנס ואף על גב
דע"י ארבע אמותיו נכנס לתחומי
הראשון ולא אמר כיון דעל על:
ומדרכי

רבינו הנגאל

שלישית. אדם אדם
נמי ל"ק הא דהניא
עשרה שלא לדעת כלומר
שלא יתרון בתחילה
לעשות מחיצה והא
דאניא לא יעשה לדעת.
ואקשינן אינו הוא רב
חסדא לדעת הוה א"ל רב
תמן זיל עביד ופרקינן רב
חסדא שלא מן הדין
הוה. כלומר לא נגמור רב
חסדא עם אותם דמלו לחו
למחיצה דהתנו כולם
שלא לדעת הוה: הנהו
בני גבגב. פ"י בני הוהפס
דעיל אסא מחזין לתחום
נגמריה רב משולא אבר
לחו אימר דאמר רבין
שלא לדעת. לדעת מי
אמר. הנהו (ד"קין)
[ד"קין] דחומרא דהוה
(ש"ר) [ש"ר] דהקדמתא
דמחזא (בהדין) דאחא
רבא מפיסקא עיילינן
בשבת אחרית נמי הוה
בעו לעילוי אמר ליה א"כ
הוה ליה לדעת ואסור. לר
עיילי ליה חובבא. ועיר
אספתא רב אשי מ"א.
והני כוליהו שלא לדעת:
מתני' מי שיצא ברשות
כ"י. ואם היה בתוך
התחום כאילו לא יצא.
מי קאמר אמר רבה הכי
קאמר אם היה בתוך
התחום שלו כאילו לא
יצא מביתו מתי דתמא
כיון דעקר רגליו לצאת
חזן לתחום א"כ יצא
יצא כמי דיצא דמי ונאסר
בתחומי קמ"ל. רב שימי
אמר הכי קמי' אמ אוחו
המקום שהלך בו תחומי
מוביל בתוך התחום שלו
כלומר הוא פחת מאלפים
אמה כיון שנתנו לו
חכמים אלפים אמה לכל
רוח מהלך בתוך אלפים
אמה שהן כנגד תחומי
ועייל בתחומי וכיון
שכנס חזן ברשות
שהיה חזן מקודם שיצא.
קסבר רב שימי הבלעת
תחומין מילתא היא.
ורבה סבר הבלעת תחומין
לא מילתא היא. א"ל
[אבין] לרבה ואת לא
חסברא דהבלעת תחומין
למילתא היא. ומה אילו
שבת במערה שיש בה ד'
אלפים אמה ועל גבה חזת
מד' אלפים אמה לא נמצא
מהלך את כולה ודחצה
לה אלפים אמה. ודחי
שאני הכא הוא שבת
באוויר מחיצות מבעוד
יום ואקשינן והיכא יצא
שבת באוויר מבע"י לא
והתנן

אלא אדם אדם קשיא אדם אדם נמי לא
קשיא *כאן לדעת כאן שלא מדעת והא
דרכי נחמיה בריה דרבי הנליאי לדעת הוה
שלא מדעת הוה רב חסדא מיהא לדעת הוה
רב חסדא שלא מן המנין הוה: הנהו בני גבגב
דאעילו מ"א במחיצה של בני אדם נגדינהו
שמואל אמר אם אמרו שלא מדעת יאמרו
לדעת הנהו זיקי דהוה שדיין בריסתקא
דמחזא בהדי דאתא רבא מפירקיה אעלינהו
ניהליה לשבתא אחריתי בעי עיילינהו ואסר
לחו דהוה ליה כדלעת ואסור לוי אעילו ליה
תיבנא זעירי אספסתא רב שימי בר חייה
מ"א. **מתני'** דמי שיצא ברשות ואמרו לו
כבר נעשה מעשה יש לו אלפים אמה לכל
רוח אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא
כ"ל הוציאין דהציל חזרין דמקומן.
גמ' מאי אם היה בתוך התחום כאילו לא
יצא אמר רבה הכי קאמר אם היה בתוך
תחום שלו כאילו לא יצא מתוך ביתו דמי
פשיטא מהו דתימא הואיל ועקר עקר קמ"ל
רב שימי בר חייה אמר הכי קאמר ד' אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובדעין
בתוך התחום שלו כאילו לא יצא מתחומי במאי קמיפלגי מד סבר הבלעת
תחומין מילתא היא ומר סבר לאו מילתא היא א"ל אב"י לרבה ואת לא
תסברא דהבלעת תחומין מילתא היא ומה אילו שבת במערה שבתוכה ארבעת
אלפים ועל גבה פחות מארבעת אלפים אמה לא נמצא מהלך את כולה
והוציא לה אלפים אמה אמר ליה ולא שני לך בין היכא דשבת באוויר מחיצות
מבעוד יום להיכא דלא שבת באוויר מחיצות מבעוד יום והיכא דלא שבת לא
והתנן

אלא אדם אדם קשיא אדם אדם נמי לא
קשיא *כאן לדעת כאן שלא מדעת והא
דרכי נחמיה בריה דרבי הנליאי לדעת הוה
שלא מדעת הוה רב חסדא מיהא לדעת הוה
רב חסדא שלא מן המנין הוה: הנהו בני גבגב
דאעילו מ"א במחיצה של בני אדם נגדינהו
שמואל אמר אם אמרו שלא מדעת יאמרו
לדעת הנהו זיקי דהוה שדיין בריסתקא
דמחזא בהדי דאתא רבא מפירקיה אעלינהו
ניהליה לשבתא אחריתי בעי עיילינהו ואסר
לחו דהוה ליה כדלעת ואסור לוי אעילו ליה
תיבנא זעירי אספסתא רב שימי בר חייה
מ"א. **מתני'** דמי שיצא ברשות ואמרו לו
כבר נעשה מעשה יש לו אלפים אמה לכל
רוח אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא
כ"ל הוציאין דהציל חזרין דמקומן.
גמ' מאי אם היה בתוך התחום כאילו לא
יצא אמר רבה הכי קאמר אם היה בתוך
תחום שלו כאילו לא יצא מתוך ביתו דמי
פשיטא מהו דתימא הואיל ועקר עקר קמ"ל
רב שימי בר חייה אמר הכי קאמר ד' אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובדעין
בתוך התחום שלו כאילו לא יצא מתחומי במאי קמיפלגי מד סבר הבלעת
תחומין מילתא היא ומר סבר לאו מילתא היא א"ל אב"י לרבה ואת לא
תסברא דהבלעת תחומין מילתא היא ומה אילו שבת במערה שבתוכה ארבעת
אלפים ועל גבה פחות מארבעת אלפים אמה לא נמצא מהלך את כולה
והוציא לה אלפים אמה אמר ליה ולא שני לך בין היכא דשבת באוויר מחיצות
מבעוד יום להיכא דלא שבת באוויר מחיצות מבעוד יום והיכא דלא שבת לא
והתנן

רומ: פשיטא. כיון דעדיין לא יצא מן התחום כאילו הוא צמיחו דמי: מהו דתימא ביון דעקר. לאלת צרשות ורצין תקון ליה ממוקס
שנאמר לו אלפים לכל רוח הכא נמי אע"ג דקאי בתחומי למימדו ליה מהתם ואי צעי למיפק ליפוק קמ"ל: רב שימי בר חייה אמר הכי
קאמר אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובדעין בתוך התחום ש"ו בא"ו י"א יצא מתחומי דמי. כלומר מתני' שצבר יצא מתחומי
עסקינן וכאילו לא יצא (ה) לתחומין קאי כדוהו ס"ד מעיקרא ומאי אם היה בתוך התחום ה"ק אם היו אמות אלפים הנמוכות לו לכל רוח
ממוקס שנאמר לו נכנסות לתוך אלפים של תחום צימו כאילו לא יצא מתחומי דמי והולך עד צימו והרי הוא כצמחיה: רב שימי
סבר בהצ"ע מילתא היא. וכיון דמיצילנן בתחומיה וממנו ליה לגו תחומיה הוה ליה כחד תחומא וכמחן דלא נפק מתחומא הוא ורצה
סבר לאו מילתא היא הלכך לא מצי לתרזי כאילו לא יצא דמתני' שצבר יצא חזן לתחום דאם יצא הפסיד שצית צימו וקנה לו
ממוקס שנאמר לו ורצה לית ליה הא דתנו^א נהרדעי לעיל (דף מ"א:) ואי פיקח הוא עייל לתחומי וכיון דעל על. ואי דגרסי צלישנא
אחרינא שזן רצה ורצה רב שימי שצבר יצא מתחומי מוקמי ליה וצמחיהו גרסי' אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובדעין בתוך
התחום שזן רצה ורצה רב שימי שצבר יצא מתחומי וצדק יצא מצימו וצדק יצא מצימו כאילו לא יצא מתחומי וצדק פליגי לרצה לא משויא ליה
הצלעה כחד תחומא שיהיו לו כל היום כולו מ' אלף אמה אלא כי ממנו ליה תחומין הנימנין לו עדי תוך תחומי הוי כאילו לא
יצא מצימו כלל ולא קנה שציתא צמקס אחר ויש לו אלפים מצימו לכל רוח כצמחיה ורצ שימי סבר כאילו לא יצא מצימו לא אמרינן
אלא ודאי קנה שציתא צמקס שנאמר לו אצל כאילו לא יצא מתחומי אמרין ולא הפסיד תחומי הראשון ויש לו קרוב לח' אלף כגון
ממוקס שנאמר לו ולמזרח אלפים ולמערב אלפים ומשם וצמימו אלפים ולנהלן אלפים דהצלעת תחומין משויא ליה לכוליה תחומי
כחדל תחומא ורצה סבר לאו מילתא היא לשוניהו תחומא חד הלכך על כרחך לא מיתוקס כאילו לא יצא לתחום גרידא ולומר תחומי לא
הפסיד אצל יוצא שציתן ליה לקולא דיש לו שציתא אף צמקס שנאמר לו אצל כאילו לא יצא לגמרי קאמר רבא הוה כצמחיה: ומה
אילו שבת במערה שבתוכה ד' אלפים ועל גבה פחות מד' אלפים י"א נמצא כ"י. כלומר אי אמה מודה שמהלך את גבה וחוזה לה אלפים
לכל גז. קתם מערה צ' פתחים יש לה צ"י קלומיה פתח למזרח ופתח למערב מפתח המזרח נתון לו חוזה לה לגז מזרח אלפים ולגז גבה
אלפים וכן מפתח המערב נתון חוזה לה לגז המערב אלפים ולגז גבה אלפים וכיון דגבה פחות מד' אלפים כיון^ב שכותליה משופעין לגז גבה
ונמצא אלפים שיש לו על גבה כשיצא מפתח מזרחי נצטעות בתוך אלפים שיש לו
ואי אמה מודה שאם צא לצאת צמיה מהן שירצה שיכול להלך כל גבה וחוזה
דהצלעת תחומין משוי לתחומי שני היצאות כחד ואילו הוה גבה ד' אלפים שציתא
להלך לגז גבה אלא אלפים ואם היה רוצה להלך צאלפים מערביהו היה כריך לחזור
ולצאת דרך פתח מערבי אלמלא^א מילתא היא וקשיא לתרזיה לישני: וי"א שני א"ך
מחמת חדא שציתא קאחו ליה וכיון דמיצילי לעיל הוה חד תחומא אצל גבי
מתני' לא שצת צמיר מחילות שציתא השניה הלכך כיון דקני ליה שציתא צמרייתא חו לית ליה שציתא קמייתא והיכא דיצא חזן
לתחום אין לו אלא ממוקס שנאמר לו אלפים ואפי' נכנסו לתוך תחומי אינו הולך ממוקס שכלו שם והלאה כלום ולישנא אחרינא הכי
מתוך כיון דלא שצת צמיר מחילות שניה לא יהיבין ליה צ' שציתות אלא או האי אית ליה או האי אית ליה אם מוצלעות אית ליה שציתא
צימו ואין לו ממוקס שנאמר לו אלא כדי לצא וליכנס בתחומי ואם אינן מוצלעות קנה מקומו והפסיד צימו ולשון הראשון נראה הגון:
והא

מסורת הש"ס
עם הוספות
(א) לקמן מה"ל (ב) בע"א
ד"ה או דילמא. (א) [לקמן
:33].

הגהות הב"ח
(ב) רש"י ד"ה רב שימי
וכו' וכלנו לא יצא דקתני
אתחומיה קאי:

ליקוטי רש"י
בני גבגב. קשיא כלות
לחמסין [לפני גב]. גבגב.
חופה [ביתן]. (ז).
נגדינהו. מכת מלכות
[צ"פ יבמות נב.]. שדיין.
מושלסין [ביצה כז.].

הגהות וצינונים
(א) [במשנה שבמשניות
איתא ש"ב וע"ש
וכן בפירוש הרב במבשרה
וכן בפירוש הרמב"ם
(ב) [כ"א רוב אלפס]
(ג) [בפ"ד דהא
קתני בה שלא וכי:
(ד) [בכת"י ובדפוס נוסף
לא נקבע בבוש
המתוזה: (ז) בדפוס הא
דאמרי' נהרדעי (וכ"ה
בגון וכ"ה בתוס' דק"ס:
(ח) ג"י רש"ל בגון
(ט) [וכ"ה בדפוס'
ועי' רש"י: (י) אלמא
הב"ע מילתא היא
(כתי' (דפוס':
(ל) מתחום שקנה כפי'
כצ"ל (גליון). וכ"ה
בפ"ד ובתוס' הראשי:
(מ) צ"ל דקתני (בבבכת
מנחה). וד"ה בדפוס'
(נ) ובתוס' הרא"ש:

הלכות שבת סימן תו תז תח

ערב. באר הגולה

ג טור בשם ר"מ. ד שם
בשם אביו הרא"ש.

לו ארבע אמות, ואם נותרה מהריח ונכנס בתחומו, כאלו לא יצא. ואם יצא לדעת, (ח) אין לו תקנה. זה שאמרנו בהצורך לנקביו, ייש אומרים אפלו לקטנים ייש אומרים (ט) דוקא לגדולים:

תו מי הם שיכולין לילך חוץ לתחום. ובו ג' סעיפים:

א מדברי הרמב"ם
בפרק כו מהלכות שבת
ממשנה דראש השנה כג
והובאה בערוכין מה.
ב משנה ערוכין מד
ובאוקמתא דרב שימי.
ג שם במשנה וכהני
תרי אוקמתות הא דרב
והא דרב נחמן שם
בגמרא מה הרא"ש שם
ורמב"ם בפרק כו
מהלכות שבת.

- א. מי שיצא חוץ לתחום ברשות, כגון חכמה הבאה לילד (א) וכיוצא בזה, יש לה אלפים אמה (ב) לכל רוח (ג) באותו מקום שהגיע לו, ואם הגיע לעיר (ד) הרי הוא כאנשי העיר ויש לו אלפים לכל רוח חוץ לעיר (ה) (עין לעיל סוף סימן רמח):
- ב. היה יוצא ברשות והוא הולך בדרך ואמר לו פכר נעשית המצוה שיצאת לעשות, יש לו (ו) ממקומו אלפים אמה לכל רוח. ואם היה מקצת התחום שיצא ממנו ברשות מבלע בתוך אלפים אמה שיש לו ממקומו, הרי זה חוזר למקומו (ז) וכאלו לא יצא: ג. יכל היוצאים להציל נפשות ישראל מיד עובדי כוכבים או מן הנקה או מן המפלת, יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו. ואם היתה (ח) יד העובד כוכבים תקיפה והיו מפקחים לשבת במקום שהצילו, הרי אלו (ט) חוזרים בשבת למקומם (י) ובכלי זינם:

הלכות ערובי תחומין

תח דין הנחת הערוב וקניית השביתה. ובו ד' סעיפים:

א. (א) (מתר לערב ערובי תחומין ולקנות שביתה סוף התחום. ולכן) במי

א פשוט בכמה מקומות
בפרק ד ובפרק ב
בערוכין ועין בסימן
טטו שדוקא לדבר מצוה מערכין. ב רמב"ם בפרק ז מהלכות ערוכין.

באר היטב

ג. תקנה. פרוש, שאף שבת לתחומו אין לו אלא ארבע אמות כמו שכתבנו סימן תה סעיף ח אבל מכל מקום יכול לילך למקום צנוע לפנות. ואם בא לעירו, עין סימן תה סעיף ח דיש לו כל העיר ולעיר אחרת אין לו אלא ארבע אמות וכן כתב ראב"ן מגן אברהם:

משנה ברורה

(ח) אין לו תקנה. רוצה לומר, אף דמתר לו בזה גם כן לצאת חוץ לארבע אמותיו עד שימצא מקום צנוע וכן להתרחק גם כן מן הריח. וכנ"ל, אבל אין לו תקנה להחשב בזה כאלו לא יצא אם נכנס לתחומו, דאף אם יכנס אין לו אלא ארבע אמות כיון שיצא מתחלה מדעת, אם לא שנכנס על ידי זה לעירו ששבת בה, דאז כל העיר לו כארבע אמות בכל גונו, וכנ"ל בסימן תה סעיף ח: (ט) דוקא לגדולים. אבל קטנים אין כבוד הבריות כל כך, דהא משתינים מים בפני רבים, וגם אין כל כך טנוף בהם שיהיה צריך להתרחק דהא נבלעין במקומן, ויש להתמיר^ה כסברא זו:

תו א (א) וכיוצא בזה. דבר שמתר לצאת בשבילו, כגון שארי ענין פקוח נפש, וכדלקמה בסעיף ג, וכן היוצא בשביל עדות לקדוש החדש בזמן שקדשו על פי ראייה [גמרא]: (ב) לכל רוח. ואם היו מבלעין אלפים אלו בתוך תחומו שיצא משם, "רשאי לחזור לביתו ויש לו אלפים סביב ביתו": (ג) באותו מקום. אף לאחר ששכר עשה המצוה ההיא, דהתקינו לו זה, דאם לא יהיה רשאי לזוז ממקומו ימנע עצמו שלא לצאת עוד: (ד) הרי הוא כאנשי העיר.

שער הציון

דלקמן סימן תח, כן מוכח מבאר הגר"א, וטעמו פשוט, דלא עדיף מתחום ביתו שלא יצא ממנו כלל: ב. ד. דכל זמן שלא שב לתחומו מסתברא דאין לכפו לחזור לתחומו ויכול לילך כאלפים שנתנו לו חכמים, וכן כתב בגאון יעקב דלא כדמשמע באלה רבה, ומרבנו יצחק שהביא האלה רבה אין ראה מכרחת, עין שם: ה. רבנו יונתן וריטב"א ורבנו יצחק, ואף דללשון אחרון של רש"י מוכח דלרב שימי דפסקין כותה יש לו גם כן האלפים התחשי, נקטו לעקר כלשון ראשון שרש"י בעצמו הסכים לו, וללשון הראשון אין לו אלא אלפים של צד ביתו, ממה שכתב רש"י והרי הוא כבתחלה עין שם, ומה דהקשה אפי' ממערה אין ראה הפך זה, כמו שכתבו המפרשים: ג. ו. כן צריך לפרש דברי השלחן ערוך המעמק מלשון הרמב"ם. ועין באלה רבה:

ד. מגן אברהם: ה. הגר"ז וכן נוטה גם כן דעת הגר"א:
תו א. אלה רבה מלקמן סעיף ב והוא הר"ן תכא. ונראה פשוט דאם עוד צריך לצאת משם בשביל המצוה ספר לחזור לאותו המקום. וכתב עוד, והוא הר"ן דאם התזוירוהו עובדי גדולים לתחומו או שהיה צריך לכנס לתחומו משום שהצורך לנקביו, הרי הוא נמי כאלו לא יצא, וכהיא דלעיל בסימן תה לענין יצא באנס, וכל שכן בזה דברשות: ב. כן משמע ממשנה דראש השנה: ג. מגיד משנה, ומשמע דאף באינה מקפת מחצות כיון דחשבינן לו כאנשי העיר. ודע עוד, דרינא השלחן ערוך דהעיר אינה נחשבת לו כחשבון אלפים הוא דוקא ששבילו ענין דבר מצוה ההיא הגיע לעיר, אבל אם רק האלפים שנתנו לו חכמים מסביב היו מבלעין בתוך העיר, אין לו להלך בתוך העיר אלא עד תשלום מרת אלפים שלו, וכהיא

סכנה הוא מוכרח להודק לו אף בחולל שבת באיסור דאורייתא, וכ"ש כשנודמן איזה אסון סמוך לביתו שקורין לרופא הסמוך יותר מאחר דלא מתקבל במדינותינו הדחיים שאמר אב"י הוא סכנה ממש גם בעצם לגופו ממש מקרובי החולה, וגם אם הוא אינו ^{בביתו} חושש שתהא סכנה לו בעצמו יש לחוש לאיבה גדולה כל כך מצד אנשי המדינה וגם מהמשלה שיש דאי לחוש גם לעניני סכנה מתוצאות זה, ואף שהתוס' שם ד"ה סבר תמהין איך אפשר להתיר משום איבה איסורא דאורייתא, כפי המצב במדינותינו בזמן הזה איכא מצד איבה סכנה גדולה אף במדינות שהרשות לכל אדם מישראל להתנהג בדיני התורה, שהוא עכ"פ שלא כשע"י זה לא ירצה להציל נפשות. ופלא על הגאון הח"ח (מ"ב סי' ש"ל ס"ק ח') שכתב דהא הרופאים אפילו היותר ^{בביתו} כשרים נוסעים כמה פרסאות לרפאות עכו"ם ושוחקין סממנים בעצמן ומסיק דמחללי שבת גמורים הם במזיד אף שיהיה איבה מזה, הא ברוסלאנד בעיירות הקטנות שהיה רק רופא אחד לכל הסביבה הרי ודאי ברור אם לא היה הולך לרפאות את העכו"ם היה ברור שהיו הורגין אותו בטענתם שגרם מיתה לבנם ובתם וכדומה וגם שופטי המדינה לא היו מענישין אותם כל כך או לגמרי לא היו מענישין את העכו"ם שהיה הורגו ואפילו באופן שהשופטין היו מענישין באיזה עונש קל הא היה שייך לחוש שיהרגוהו בצנעא, וגם הא חזינן שחשש לזה פן יעשה איבה מזה שלכן הדפיס למטה הגה על זה שכוונתו הוא רק במדינת אנדיא ואם לא היה זה חשש סכנה לכלל ישראל לא היה צריך להגיד זה, וכיון שאיכא עכ"פ ספק הא אף בשביל ספק קטן הוא לקולא בפ"ג. ועיין בחת"ס חיו"ד סימן קל"א שכתב בפירושו ואם יש באיבה זו חשש סכנת נפשות יש להתיר אפילו מלאכה דאורייתא. ולשון הדברי חיים (ח"ב אור"ח סי' כ"ה) אחר שכתב דמשום איבה לא מחללינן שבת באיסור דאורייתא שמסיק, אך המנהג ברופאים שמקילין ושמעתי שהוא מתקנות ארצות להתיר להם, שלכאורה לא מובן איזה תקנה שייך בזה, וצריך לומר שכוונתו שאף שסובר בעצמו דאין לחוש לסכנה בשביל איבה, מ"מ לא אמר למחות בהרופאים שמקילין דהוא משום דלא ברור לו שליכא חשש סכנה מהטעם דאומדנא שלו שאין לחוש לסכנה הא היה זה רק על מקומו שאולי היה במקומו והסביבה הרבה רופאים ולא היה איכפת להו כל כך שאף שודאי ניתוסף שנאה יותר בשביל זה הוא שנאה בעלמא כסתם שמעולם מעכו"ם לישראלים שיש שונאים ביותר שמ"מ אין בזה ענין סכנה, אבל ידע שודאי איכא מקומות שלא מצוי רופאים שיש שם חשש סכנה, אבל כתב שנוהגין הרופאים להקל גם במקומו ואינו מוחה בהם כי שמע שאיכא תקנה להתיר להם בכל מקום מטעם שלא יטעו להחמיר אף במקומות שהאיבה יביא לסכנה, כהא דמצינו בט"ו סימן שכ"ח

סק"ה שאף בזמן נכרי יעשו גדולי ישראל ומביא מהא דנמצא הרבה פעמים בגמ' נמצאת מכשילים לעתיד לבא, וכ"ש בזה שאיכא כשלוך גם תיכף משום שמצוי חולי עכו"ם מסוכנים בכל מקום וזהו טעם תקנת הארצות ואין זה ענין תקנה אלא מעיקר הדין לדידהו ולשון תקנה הוא על שיפרסמו זה, (עיין במנחות דף ס"ח ע"ב איכא לשון התקין לכוונה זו). והדברי חיים בעצמו אולי היה סבור דמקום למקום לא יבואו למילף עכ"פ לא מיחה אף במקומו שלא היה חשש סכנה, אבל בזמננו יש לחוש לסכנה כמדומני בכל מקום, וגם מצד פרסום הידיעות ע"י העתונים תיכף מה שנעשה בכל העולם איכא המכשול למילף ממקום למקום וגם הסתה להגדיל השנאה עד לרציחה גדול עי"ז לכן פשוט שבזמננו יש לדון זה כסכנה ממש, ויש להתיר כשנודמן זה.

מה ששמע בשם האדמו"ר מקלויזענבורג שליט"א שלא יקחו שכר עבור הריפוי ודאי אסור להרויח מחלול שבת אלא שצריך לעשות רק מדין הצלה, וגם הוא עצה טובה שלא יבא לטעות ולומר שיש בזה חשש סכנה אבל לומר שע"י היא מלאכה הצריכה לגופה אין זה נכון לע"ד, וסברת טהרת המים דבשביל פ"ג הוא מלאכה שא"צ לגופה היא סברת מהרי"ק (סי' קל"ז) עיין בתשובתי אג"מ ח"א דאו"ח סימן קכ"א. יידו,

משה פיינשטיין

סימן פ

יצאו להציל מתי מותרין לחזור למקומן

סוף חדש סיון תשל"ח.

מע"כ נכדי היקר הרה"ג ר' מרדכי טענדלער שליט"א.

הנה בדבר אלו שנתאגדו בנוא יארק וברוקלין לחבורה להצלת נפשות באשר שכמה פעמים אירע בכאן שאוכלוסי ישראל בחסד השי"ת הם מרובין, שאדם אחד בין בבית בין ברחובות פוסק מלגשום וכימביאין לו שמה תיכף מיכל חמצן (אקסעדוזן טענק) ועוד מיני כלים מדברים המועילין תיכף ממש הוא הצלה גדולה ויש שיותר לא צריך ויש שמועיל עד שיוכלו להביאו לרופאים באיזה בית חולים שבענין זה הוא ממש הזריזות אף לרגעים נחוץ מאד לקיום נפשו, ובלא זה עד שיבואו רופאים מבית החולים ומבתיים נמשך זמן עד שכבר אין תועלת, ודאי דבר גדול הוא וישר חילם וכוחם ויתברכו מהשי"ת כל התברים שנתאגדו לעשיית עניני הצלה אלו לשם שמים להצליח במעשי הצלתם ולהתברך בכל.

וכשאירע זה בשבת ויום טוב ומצוי גם שיארעו שנים ושלושה במשך השבת בלילו ויומו הרי ודאי לילך עם מיכל החמצן למקום שנמצא החולה תיכף בין למקום קרוב מאד שהצורך הוא שהחבר שגודע ראשון ילך תיכף למקום שנמצא עם המיכל בידו שהוא הוצאה והכנסה לכרמלית ואף לרה"ר ועוד מלאכות הצריכין לכך שהוא בעניני חשמל (עלעקטרי) וכדומה ובין למקום רחוק אף במקצת שאם ילך ברכב (מאשין) יהיה זה אף רק במשהו זמן קודם אף שניתוסף הרבה מלאכות בהולכת הרכב בהבערת הגעז ובכבוי הא ליכא שום ספק דאפילו כמה מלאכות נדחין בשבת לפקוח נפש אפילו לספק רחוק וכ"ש בזה שהקדימה הוא עיקר גדול בהצלה זו, ואף אם בריצה יבא אף בלא רכב בקרוב הרי יהיה עיף ולא יוכל לעשות מה שצריך, אך אם הוא ביום שמצוי נכרים ובאופן שמכיר שאין לחוש לשמא הוא חשוד לגזילה ולרציחה ודאי טוב שיקח את הנכרי שיוליך את הרכב אבל כשהוא בלילה ואף ביום כשאינו רואה נכרי שמכירו ודאי אין לו לבקש נכרי שיש לחוש שישתהא איזה זמן, ואע"ג דאיתא בימא דף פ"ד ע"ב אין עושין דברים הללו ע"י נכרים מ"מ אם יש להשיג תיכף נכרי הולך את הרכב אף שהט"ו סימן שכ"ח סק"ה פליג על הרמ"א וסובר שאף שאפשר ע"י נכרי נמי בלא אחור כלל נמי יעשה הישראל בעצמו מחשש שמא אתה מכשילן לעתיד לבא ולבסוף מסיק שיש לחוש גם שלא יעשנה בזריזות כל כך, מ"מ לענין הולכת רכב כשיש צורך שאינו ענין ההצלה ממש ואיכא בזה חלול שבת אף שאין צורך להחולה כגון לענין העמדת הרכב במקום שניחוהו יותר מצד הנהלת העיר, שענין המחשבה איך לעשות להקל האיסור נמי הוא שיהיו קצת ולא ירגיש בשהיו זה וגם בעצם הולכת הרכב לא שייך ענין שיהיו דכל מוליך רכב מוליך במהירות האפשרי, טוב יותר ע"י נכרי כשמצוי ליקחנו תיכף בלא איחור אבל כשיש קצת שיהיו א"צ לחכות אף רגע אלא יוליך בעצמו את הרכב.

אבל עיקר מה שיש לדון הוא לענין החזרה לביתו ממקום החולה כשהוא במקום רחוק וא"א לילך רגלי ואף אם אינו רחוק כל כך אבל הוא בלילה שיש לחוש לילך רגלי מצד הרוצחים שמצוין עתה ולהשאר שם כל השבת ואף רק זמן גדול כעד היום ואף באם כשיצטרך לשהות בזה זמן גדול יש לחוש שבני ביתו לא יניחוהו בפעם אחר וגם שהוא עצמו יתרשל, אם יש לחתיר לבא בחזרה בניסיעה ברכב. וזה פשוט שבמקום ריבוי האוכלוסין שמצוי שאפשר ליארע לעוד אינשי שיש צורך גם למיכל כי לא הכינו עוד מיכל שיש צורך גדול להביא המיכל בחזרה ברכב אבל הנידון הוא כשיש עוד מיכל בהמקום שנמצאים חברי אגודת הצלה זו וגם יש עוד חברים מאגודת הצלה זו שהוא רק

לענין איש זה אם רשאי לחזור בניסיעה ברכב בכלל וגם אם ליכא נכרי שאפשר לסמוך עליו מצד חשש ההתרשלות. הנה מפורש בתוס' עירובין דף מ"ד ד"ה כל שכתבו הא דלא חשיב ליה בפ"ק דביצה (יא:): גבי הנך ג' דהתירו סופן משום תחלתן דזה אינו חדוש וכל הנהו צריכי, ופשוט שכוונת התוס' בזה שפשיטא להו דהוא משום דהתירו סופן משום תחלתן אף דבגמי אמר דלמא להציל שאני דהוא דוקא להציל מאויבים עכו"ם שנפלו על ישראל שיש לחוש שמא ירדפו אחריהם וכעובדא דמייתי שבאותה שעה התקינו שיהו חוזרין למקומן בכלי זיין וכדפרש"י דרישא מי שיצא ברשות איירי בעדות החדש ובחכמה הבא ליילד, והוא משום זלתוס' דגם סיפא דכל היוצאין להציל איירי גם בחכמה הבאה ליילד והתירו אפילו לחזור למקומה אף שליכא חשש סכנה כשתשאר שם שהוא רק משום דהתירו סופן משום תחלתן, וכן מפורש בחדושי הרשב"א בביצה דף י"א ע"ב ד"ה בפלוגתא שכתב בפירוש בהקושיא אמאי לא חשיב הא דתנן בעירובין כל היוצאין חוזרין למקומן חכמה הבאה ליילד והוי טעמא דהנך נמי משום דהתירו סופן משום תחלתן, ותיירץ דהתם פשיטא דהא תנינן להו וליכא למיתלינהו אלא בהתירו סופן משום תחלתן ומאי קמ"ל, היינו שפשיטא להו דכל היוצאין להציל שהוא סתם הצלות אינו דוקא בהציל מן הגייס שבאים להלחם על איזה עיר שהוא הצלת רבים ולא מצוי כל כך שאינו ברוב הצלות שהוא גם בהצלת יחיד והם מצוין ביותר כחכמה הבאה ליילד והבא להציל מן הנהר ומן המפלות ומן הדליקה וגם מן הגייס מצוי יותר בעת שלום שאיזה גזלן אחד או שנים נפלו על איזה איש אחד או שנים שכשבאו להציל הרגו את הגולנים הרוצחים שאין לחוש כלל לשמא יבואו עוד עכו"ם לנקום בישראל נקמת הגולנים שהרגו ולא אוקמי דאיירי דוקא בבאו גייס גדול של עכו"ם להלחם בכל העיר שלוה יש לחשוש שאף אם נצחו אותם והצילו את ישראל מבני עיר זה יש לחוש שיחזרו לרדוף אחריהם, ולכן פשיטא להו לתוס' ולרשב"א שאיירי ברוב עניני הצלה ובשעת שלום והוא גם בהצלת יחיד שנמי חוזרין למקומן שהוא רק מטעם התירו סופן משום תחלתן. עכ"פ מפורש בתוס' ורשב"א שמותר לחזור אף רק משום חשש התרשלות דזהו ענין התירו סופן משום תחלתן, והתוס' כתבו דאין בזה חדוש כלל, ומלשון הרכב"א משמע שהפשיטא הוא לא מצד שלא צריך להשמיענו דין זה אלא דפשיטא זה ממתני' דעירובין משום דליכא למיתלינהו אלא בהתירו סופן משום תחלתן, ויותר נראה דגם זה אינו חדוש דכתבו התוס' הוא כדכתב הרשב"א שאינו חדוש לפרש טעם זה במתני' דהא מסקי וכל הנהו צריכי כדאמרינן התם שהוא רק לענין שטעם המשנה הוא משום דהתירו סופן משום תחלתן דאמר שם בביצה על כל מתני' דהקשה שם על עולא

דאמר ג' דברים התיירו סופן משום תחלתן עור לפני הדורסן ותריסי תנויות וחזרת רטיה במקדש מאי קמ"ל עולא הא תנינא כולהו ותירץ משום דיש גם לפרש מטעם אחר קמ"ל עולא שהוא משום דהתיירו סופן משום תחלתן וכן הקשה על רתבא א"ר יהודה דמוסיף פותח חביתו ומתחיל בעיסתו על גב הרגל מאי קמ"ל תנינא ותירץ משום דאפשר לפרש מטעם אחר קמ"ל דהוא מטעם התיירו סופן משום תחלתן הרי הא דאמרינן התם הוא כהרשב"א שא"כ גם בתוס' צריך לומר דזה אינו חדוש לפרש כן במתני' אף שבעצם הדין הוא חדוש. וצריך לפרש לדידהו סוגיית הגמ' דמקשה על הא דוכל היוצאין להציל חזורין למקומן ואפילו טובא כשביתן רחוק יותר מאלפים והא אמרת רישא אלפים ותו לא וע"ז אמר הגמ' ומאי קושיא דלמא להציל שאני דריטא ביצא ברשות לעדות החדש שדוחין את השבת על מהלך לילה ויום שלא שייך להתיר להם איסורין שאינו בדין דחיה שהוא לאחר שבאו, ורק נתנו להם מתקנת ר"ג אלפים אמה לכל רוח האיסור דרבנן זה לא אסרו להם, ול"ד לאיסור לצאת חוץ לאלפים אמה שאף שהוא ג"כ מדרבנן דהוא איסור מהיותר חמורים דאית לו אסמכתא בקראי.

וגם מסתבר לע"ד שאין תקנת ר"ג בבאין להעיד על עדות החדש שידחה איסור זה דרבנן אף שלשאר מצות דאורייתא אף למצות מילה לא נדחה כיום איסור דרבנן כאלו שאין הכרח לדחייתם במצות מילה דהיה אפשר לעשותן מע"ש, אלא שהתקין להחשיב כלא נאסר כלל להם להתקין שיתחשב להם שכן היה תחלת הדין, דהא לכאורה קשה מאד לשון המשנה ולא אלו בלבד אמרו אלא אף חכמה הבא לילד והבא להציל מן הגייס ומן הנהר ומן המפולת וכן הדלקה הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפים אמה לכל רוח, הא ודאי חכמה הבאה לילד והמציל מן הגייס וכדומה עדיף מלילך לעדות החדש ואם נזדמן למי שראה את החדש שצריך לילך להציל נפש ולרפאה ממחלה מסוכנת ודאי מוכרח לילך להציל נפשות אף שלא יהיה שום עד לעדות החדש ואם התקין לבאין להעיד לעדות החדש כ"ש שיש לו להתיר להולכין להציל נפשות, ואף שיש אולי לדחוק דיש לחוש יותר שיתרסלו מלילך להעיד לעדות החדש כשיתרסלו לילך להציל נפשות, לא מסתבר דהרי לעומת זה החשש דשמא יתרסלו לילך לפקוח נפש אף שהוא חשיב קטן ראוי לחוש לו יותר דהרי מחללין שבת לפ"נ אף על חשש קטן טובא כדאיתא במתני' דיומא דף פ"ג ע"א שנמצא שחשש התרסלות הקטן להציל נפשות עדיף לחוש לו מחשש גדול לעדות החדש.

ולכן נראה לפרש שכונת המשנה הוא להוכיח שזה שביצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות לא היה זה איסור קבוע ומוחלט בכל אופן כהא דעצם איסור לצאת

חוץ לאלפים אמה וכהוצאה לכרמלית וכדומה רוב איסורין דרבנן, ומה שמותר לילך להצלת נפשות הוא מחמת שפ"נ דוחה את השבת אף איסורין דאורייתא, שלכן אחר שבא לשם ואין לו צורך לענין הצלתו מה שיאסר לילך חוץ לד' אמות היה אסור, אלא אמרו חכמים שהיו עוד מלפני ר"ג מתחלת התקנה לאסור למי שיצא חוץ לתחום לצאת מד' אמותיו שלהיוצאין לפ"נ יש להם אלפים לכל רוח, שלכן התקין ר"ג שגם ליצאו ברשות לעדות החדש משום שעל מהלך לילה ויום מחללין את השבת דנמי יהיה כלא אסרו מעולם שרק בשביל זה יהיה להם אלפים לכל רוח במקום שבאו דאיסור ממש אפילו דרבנן אין להתיר כשליכא ענין הדחוי, ואם לא היה באיסור זה יוצא מן הכלל מתחלת התקנה לא היה שייך להתיר יצא ברשות אף למצות עדות החדש אף שהיה זה צורך גדול כדי שלא ימנעו מלבא כשיוזמן בשבת. והוי פירוש לשון ולא אלו בלבד דיצאו לעדות החדש היינו שר"ג התקין להתיר אלא אף חכמה הבאה לילד והבאין להציל שיש בהם ענין פ"נ שאמרו חכמים הראשונים להתיר נמי אף שבשבילן לא היו צריכין חכמים להוציאן מכלל תקנת האיסור, דאף אם היה תקנת האיסור שליכא מהתחום שאין לו אלא ד' אמות בסתם נמי היו מותרין לילך אלפים לכל רוח כאנשי העיר שבאו לשם מצד החשש דשמא יתרסלו לבוא לעתיד לבוא מאחר דהוא ענין פקוח נפש, מ"מ אמר ר"ג שלא עשו כן אלא אמרו חכמים שהתקינו שלא לו לא התקינו איסור זה כלל אלא מתחלה אמרו שהם כאנשי העיר, ואף שנזדמן שכבר נעשה מעשה שנמצא שכלפי שמיא היה גלוי שלא התרצו לילך כלל שיליך יותר אחר שנודעו שנעשה מעשה אין להתיר אף שנמצאים רחוק מן העיר כשליכא סכנה מלהיות שם עד מוצאי שבת, ולחוש שמא ימנעו בשביל זה מתחלה לצאת מביתם משמע שכיון שזה אינו מצוי כלל שבאמצע הדרך יודעו בברור מאיש נאמן שנעשה מעשה, דהא אף כשיש רק קצת ספק מחוייבין עדיין לילך למקום המעשה, ובשבת לא מצוי שיהיה שם אנשים נאמנים בדרכים, אין לחוש לשמא ימנעו לעתיד בשביל חשש רחוק זה, דמ"מ ליכא עליהו האיסור דכשיצא מתחומו אפילו באונס אין לו אלא ד' אמות מאחר דבתחלת תקנת איסור זה אמרו חכמים שתיקנו איסור זה שליכא על היוצאין ברשות התורה אלא שיש להם אלפים לכל רוח כאנשי העיר שממילא איכא בכלל זה גם שאם נודעו באמצע הדרך אחרי שכבר יצאו מתחומם יש להם אלפים לכל רוח ממקום שנאמר להם. וממילא היה שייך מה שהתקין ר"ג שאף כשיצאו ברשות לעדות החדש שאיכא ענין דחיית איסורין יותר ממה שמוכרח להמצוה דהוא רק ההליכה לשם שנמי הם בכלל אלו שלא אסרו עליהו דאף שחכמים דמתחלה שתיקנו לא הוציאו מן הכלל התקין שיתחשב זה כהיטח

הדעת ושגגה שלא הוציאו גם זה מכלל האיסור אלא גם זה הוא בכלל יצא ברשות שיש לו אלפים לכל רוח. והוא פירוש נכון וברור.

וניחא לפ"ז מה דלא חשיב להא דר"ג התיר שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח בפ"ק דביצה בהדי הני דהתירו סופן משום תחלתן משום דבגתנית אלפים לכל רוח שהתקין ר"ג לא התיר איסור אלא שבשביל סופן אמר שאין זה ענין דחיית איסור לדידהו אלא שליכא איסור אבל איסור הא לא התיר להן, ובעירובין אה"נ דלא הקטו מדיו זה שיש להן אלפים לכל רוח כלל אלא מהסיפא דכל היוצאין להציל חוזרין למקומן דרק זה דהתירו לחזור למקומן אפילו טובא הקטו משום דאיסור תחומין דאלפים הוא איסור קבוע ומוחלט לכל בכל אופן אלא שהתירו לדחות מחשיש התרשלות גם החזרה הוא שייך להחשיב בכלל אלו שהתירו סופן משום תחלתן אבל כרישא לא הקטו והוא מטעם דכתבת, והתוס' דר"ה כ"ג ע"ב אולי מאחר שמה שלא תיקנו מתחלה היה זה משום תחלתן נמי ניחא להו יותר לומר דהוא משום דפשיטא דבשביל טעם זה דמשום תחלתן הוא.

אבל אמר בגמ' בעירובין שהקושיא היתה מהצלה על הצלה דר"ג הא הוכיח מחכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגייס שג"כ לא התירו להם איסור דחוץ לאלפים אחר שהצילו אלא רק שלא תיקנו לאסור עלייהו האיסור דיוצא חוץ לאלפים אין לו אלא די אמות והכא תנן דיוצאין להציל דהוא חכמה הנאה לילד אף לחזור למקומן אף יהוא טובא יותר מב' אלפים. ואף שבעצם לא קיטה דהא ודאי איכא חלוק ביוצאין להציל דבאלו הצלות שלא ידוע כמה זמן שייך שימשך כגון חכמה הבאה לילד שלא ידוע כמה זמן הוא דלפעמים נמשך משעה שהתחילו חבלי לידה גם יותר ממעל"ע והחכמה יודעת זה הרי באה מתחלה אף לישוב שם יותר מיום השבת, וכן הבא להציל מן הגייס ומן הנהר נמי לא שייך שידעו כמה זמן ימשך זה, ואף מן המפולת ומן הדליקה הרבה פעמים אין ידועין דאם נפלו עליו גל גדול הרי אפשר לימשך ג"כ יותר מיום השבת, ואף בדליקה אפשר שתעשה דליקה גדולה שימשך יותר מיום השבת שאלו כיון שידעו מזה ומ"מ באו כחייב התורה להצלת נפשות ולא גתרשלו, לא שייך לחוש לשמא יתרשלו כשיעזור להם השי"ת ונגמרה מלאכת ההצלה בזמן קצר אם יהיו נאסרין לחזור למקומם דהרשגין הרי גם כשנתירם לחזור יתרשלו ולא יצאו כלל מחמת דידעו שאפשר שתמשך זמן גדול ויראי ה' שבאו אף שידעו דהוא מלאכה קיטה ואפשר שתמשך זמן גדול הרי לא יתרשלו גם כשיהיו אסורין מלחזור כשנגמרה מלאכת ההצלה בזמן קצר דהוא עוד נקל מלעשות מלאכה, שלכן רק מה שיש להקל עלייהו בלא איסור שיוכלו לצאת מהדי אמות שהוא

ג"כ צער בלא צורך דהוא בזה שלא תיקנו מתחלה עלייהו דיצאו ברשות האיסור יציאה מד' אמותם הקלו לעושי מצוה, אבל לא שייך להתיר להם לעבור איסור יציאה חוץ לאלפים שזה הא נאסר בכל אופן ורק שנדחה בשביל פ"ג שלחזור שאינו שוב פ"ג לא שייך שידחה. וגם אפשר שלצאת חוץ מד' אמות אף כשיצטרכו להיות שם כל יום השבת איכא זמנים קטנים שלא יצטרכו לעבוד במעשה הצלתם וכשיהיו אסורין לצאת מד' אמותם הוא הוספת צער על עבודתם שבאו, לזה איכא אולי גם חשש קטן דהתרשלות לא אסרו מתחלה עלייהו יציאה מד' אמות אלא נתנו להם אלפים כאנשי העיר ואם הוא בדרך שיהיה להם אלפים לכל רוח במקום שנמצאין. ואם הוא הצלה כזו שידוע היה שהוא רק לזמן קצר כגון רופא שבא לראות את החולה ולעשות סמי רפואה שידוע שכל צורך ביאתו להפ"ג הוא זמן קצר, וכן לפייס איזה ממונה מהשלטון שכעס על איזה ישראל ורוצה לדונו בהריגה שדרך הפיוס הוא במתנה חשובה שיביא לו או ע"י מכירו שיעילו בקשותיו שהוא רק לזמן קצר, וכדומה הרבה אופני הצלות שידוע שהוא רק זמן קצר אם נאסור לחזור למקומו יש לחוש להתרשלות שבזה התירו סופן משום תחלתן. וצריך לומר דהוא משום דסתמא תנן במתני' דכל היוצאין להציל דמשמע דאיכא דבר שכולן שוין מטעם לא פלוג ולא יהיה דבר זה תלוי באומדנא דאינשי, וע"ז א"ר יהודה אמר רב שלענין חזרה בכלי זיינן שוין דאסור להניח הכלי זיין בשום מקום ולא לסמוך על אומדנא דאינשי שאין שוב מה לחשוש, אבל לענין חזרה לביתם שהוא יותר מאלפים תלוי אם הוא הצלה כזו שהיו סוברין שאפשר שיצטרכו לשהות שם יותר מיום השבת אסורין לחזור לבתיהן ואם הוא הצלה כזו שהיא רק לזמן קצר יהיו מותרין, ומה שחוזרין בכלי זיין שנאמר בלשון תקנה הוא דאסרו בתקנתם לסמוך על האומדנא שאין מה לחוש דהא ודאי בראשונה שהיו מניחין כלי זיינן בבית הסמוך לחומה הא נמי ידעו דאף בשביל חשש קטן מותר לחלל שבת שא"כ ודאי היו מניחין שם אחרי שהיה ברור להם שאין מה לחוש אבל כיון שאירע פעם אחת שהכירו בהן אויבים שלא כמו שחשבו באומדנא שלהם גזרו בתקנתם שאסור לסמוך על שום אומדנא הברורה שממילא נחשב כל הנחת כלי זיין מידם אפילו אחר שכבר הצילו לסכנה שמותר ממילא לחלל שבת, כן נראה מוכרח הפירוש אליבא דתוס' עירובין והרשב"א.

ולכאורה פירוש זה מוכרח בגמ' דלפרש דלמא להציל שאני כפרש"י דהבא להציל שאני הוא דיש לחוש שמא אויבים ירדפו אחריו הלכך אפילו טובא יכנסו לעיר, לא מובן מאי כוונתו אם הוא לעיר שנלחמו עליה ואיירי שבני העיר הוכרחו לצאת מהעיר לרדוף יותר מאלפים מחוץ לעיר ונצחו אותם שם שהיה רחוק

מהעיר והתיר להם ליכנס להעיר שהוא יותר בטוח מלהשאר חוץ לעיר הוא דחוק שכמעט אינו כהמציאות דאין יוצאין מחוץ לעיר להלחם ואם אירע שיצאו פשיטא שהוא סכנה ומאי קמ"ל, וברש"י ודאי אין לפרש כן דהא כתב בלשון יחיד שמא אויבים ירדפו אחריו הרי משמע דבני העיר לא יצאו מעירם אלא לגרשם מהעיר. ואם הוא להעיר שיצאו משם, הא אדרבה אם יש לחוש שמא האויבים ירדפו אחריהם כשיראו שיוצאין מן העיר הרי עדיין לא היתה הצלה גמורה, וצ"ע כוונת רש"י, ואולי כוונתו דלזה שבא להציל והציל יש לחוש שאותו ירדפו אויבים העכו"ם ביותר למסור אף נפשם עליו להורגו וכשיהיה כאן יש לחוש שאף שכבר ייראו העכו"ם להלחם על העיר יארבו אחריו לבד בסתר והוא לא יחוש כל כך ליוהרה לכן טוב לפניו יותר כשיחזור לביתו שרחוק מהם ולא ידוע להם היטב לעשות בסתר שלא ירגישו במ שלכן מותר לחזור לביתו אף שהוא יותר מאלפים, אבל הוא דוחק דאם יש לחוש לזה פשיטא ומאי קמ"ל דבשלמא בחזרה בכלי זיין הוא חדוש גדול דאף שברי לפי האומדנא גזרו שלא לסמוך על האומדנא ואסור להם להניח כלי זינם מידם וגם שאין צריכין בטביל זה להשאר במקום שנלחמו אלא שמתרין לחזור להעיר אם יצאו משם לצורך ההצלה אף שיעברו על איסור הוצאה והכנסה וטלטול ד' אמות ברה"ר אף שלפי האומדנא ליכא סכנה כשישארו שם, אבל לחזור לביתו שהוא חוץ לאלפים לא נאמר בגמ' תקנה כזו שמסתבר שאם ברור שאין מה לחוש אסור מצד פ"ג אם ליכא היתר מעצם החזרה לפ"מ דסובר רש"י לדחוי הגמ' אלא דאירי שיש לחוש שא"כ פשיטא, וצ"ע.

וכן מה שפי' בתירוץ רנב"י דכאן בנצחו ישראל אלפים ותו לא ובנצחו אוה"ע חזורין למקומן ואפילו טובא לא מובן דאם אוה"ע נצחו וא"א לעמוד כנגדם הרי כל אנשי העיר צריכים לברוח ולא שייך לחלק בין אנשי העיר להבאים להציל ולא שייך לקבוע מקום, וגם פשיטא הוא ומאי קמ"ל, וגם הא משמע דהבאין להציל הצילו ולא כשלא הצילו. ולפ"מ הפירשתי לתוס' והרשב"א נראה לפרש דדאי איירי בהצילו אותם אבל החלוק הוא דבנצחו ישראל ממש היינו שיד ישראל תקיפה לא רק בזמן שתקיפה ממש היינו בזמן הבית ובזמן שלום ואירע שבאיוה מקום נפלו נכרים על איוה עיר ובאו ממקום אחר והצילום אלא אף כשנמצאים ישראל תחת יד מלכי אוה"ע אבל תחת מלך חסד שאינו מניח להעכו"ם להלחם עם ישראל אך אירע באיוה מקום נפלו נכרים ובאו ממקום אחר והצילום חזורין למקומן אף שרחוק, משום שבאופן כזו ידעו שלא יצטרכו להיות שם הרבה כי הרי יראים לשהות וגם אפשר שהיו סבורין שיותר קרוב שלא יצטרכו לשהות ולכן מותרין לחזור לביתם אפילו טובא, וכאן

איירי כשנצחו אוה"ע דיושבין במדינה שאין המלך מקפיד על זה שהנכרים נופלים על ערי ישראל אף שאינו מסייע אותן אבל לא יענישם שאין הנכרים שנפלו יראים שא"כ הרי יותר היה להם לחשוב שיצטרכו לשהות הרבה דלכן אסור לחזור למקומן כשהשי"ת עזר להם והצילו בזמן קצר אין חזורין למקומן אלא גותנין להם אלפים לכל רוח, וזהו פירושו נכון. עכ"פ לתוס' עירובין והרשב"א ביצה ברור שבענין הצלה שא"צ לשהות התירו לחזור אף באיסור דאורייתא דתחומין י"ב מיל ואף שיצטרך להוציא ולהכניס ולהעביר ד' אמות דכלי הזיין, שא"כ גם בהצלה זו שברוב הפעמים הצורך לשהות יש להתיר לחזור עם הרכב כשאין יכול להשיג נכרי שיוליכנו ברכב אף רק בשביל זה שיש לחוש לסופן משום תחלתן. וכ"ש כשא"א לו להשאר שם מפני חשש ליסטים ורצחים שמצוי בשנים אלו במדינתנו וגם כ"ש כשצריכין שמיכל החמצון יהיה בחזרה כדלעיל. והנה הרמב"ם פ"ב משבת הכ"ג כתב על מי שיצאו לעזור לאחיהם שבמצור ולהצילם מיד העכו"ם בשבת וכשיצילו את אחיהן מותר להן לחזור בכלי זיין שלהן למקומם בשבת כדי שלא להכשילן לעתיד לבא והוא כשיטת התוס' והרשב"א, וסובר כן בהלכו לעזור להם כשצרו על איוה עיר שהוא ענין מלחמה עם הרבה עכו"ם שודאי היה להו ספק דשמא יצטרכו להיות שם יותר מיום השבת דעכ"פ יש לחוש להתרשלות כשלא ינתיחם לחזור לבתיהם כשיעזור להם השי"ת שיצילו בזמן קצר. אבל קשה לכאורה ממש"כ הרמב"ם פכ"ז הי"ז דכל היוצאין להציל נפשות ישראל מיד עכו"ם או מן הנהר או מן המפלות יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו, ימשמע שאסור להם לחזור לבתיהן, ורק אם היתה יד עכו"ם תקיפה והיו מפחדים לשובות במקום שהצילו בו הרי אלו חזורין בשבת למקומן ובכלי זיין, ומש"כ בהגהות יד איתן בפ"ב דקיצר רבינו כאן וסמך אמה שכתב בס"פ כ"ז דהיינו דוקא כשהן מתפחדים ליישב במקומן שהצילו בו לבד שהוא דוחק גדול לא נכון כלל, דהא איכא הרבה חלוקים מש"כ בפ"ב ולא כתב בפכ"ז ומש"כ בפכ"ז ולא כתב בפ"ב, דבפ"ב לא כתב שלחזור למקומן הוא דוקא כשיד העכו"ם תקיפה ולא כתב כשהיו מפחדים, וכתב טעם שהוא כדי שלא להכשילן לעתיד לבא, ובפכ"ז כתב אם היתה יד העכו"ם תקיפה וכתב והיו מפחדים לשובות במקום שהצילו, ולא כתב טעם כדי שלא להכשילן, וגם עצם מעשה ההצלה הוא אחרת דבפ"ב הוא בעכו"ם שצרו על עיר ישראל ובפכ"ז ביוצאין להציל נפשות ישראל מיד עכו"ם. ובכלל לא מובן דאם איירי גם בפ"ב במתפחדין לשובות במקום שהצילו הרי הוא סכנה להשאר שם לשובות ולמה הוצרך לטעם שלא תהא מכשילן שהוא טעם להתיר אף בליכא שום חשש סכנה, וגם לא מפני התקנה בשביל המעשה שהיה שאין צורך לשום

וכשיראו שבאין לעורה לא יבואו שוב שלכן יש יותר לתלות שידעו שעל זמן קצר הלכו לשם דלכן רשאי לחזור לבתיהם אפילו יותר מאלפים ויותר מ"ב מיל מטעם כדי שלא להכשילן לעתיד לבא ואף אם נימא שהיה להן ספק שמא יצטרכו לשהות סוכר נמי דיש לחוש להתרשלות כדלעיל, ובכלי זיין שמותר הוא מצד התקנה. ובפכ"ז לא הזכיר עכו"ם שצרו אלא כל היצואין להציל נפשות ישראל מיד עכו"ם שלשון זה משמע שכבר נלחמים בעיר שאיכא שם כמה מקומות דכל בית ובית הוא מקום בפני עצמו ויכולין להתחבא והמצילין צריכים לחפש בכל הבתים והחצרות ובכל המחבואות שאפשר ואי אפשר להם לידע איך שניצולו עד זמן גדול שלכן אף שאירע שנודעו שכל העכו"ם כבר הלכו מהעיר בזמן קצר לא התירו להם לחזור לבתיהם שליכא חשש התרשלות מאחר שבתחלה הלכו על דעת כך כדלעיל. ובהא דרנב"י מפרש הרמב"ם כרש"י דבנצחו ישראל יש להם אלפים והוא מטעם דבארתי דליכא היתר דסופן משום תחלתן משום דידעו שיותר נוטה שיצטרכו לשהות עד אחר השבת. אבל בנצחו אוה"ע היינו שהמלך לא איכפת ליה שיפלו על ערי ישראל אף שאינו מסייען דיש לחוש שיחזרו אבל אנשי העיר בשביל חששא כוונת לא יברחו מבתיהם שהוא דבר קשה מאד לפניהם אבל אנשי העיר האחרת שאין להם צורך להיות בכאן דארובה הם דרים בעיר האחרת הרחוקה אשר אין שכניהם העכו"ם רשעים מתפחדים מאחר דיש לחוש שיבואו עוד הפעם אין לחייבן להשאר שם מאחר שלפי שעה הצילם ובשביל שלא יבואו עוד הפעם הא אין לחייבן דהא אין לחשש זה סוף שלכן גם בני העיר אין יכולין לחייב את אלו שבאו מעיר אחרת שיהיו שם יותר אלא צריכין לצאת מן העיר, שלכן הם רשאיין בשביל חשש קטן לילך לבתיהם אף שבני העיר רשאיין להשאר בעירם, שזהו חדוש גדול דאיכא חשש פ"ג שאלו הק"ה להם לילך מכאן מפני שהוא מקום דירתם רשאיין להשאר בעיר ואלו שבאו ממקום אחר להצילם והצילו בפעם זה רשאים לחלל שבת ולחזור לבתיהם משום החשש שיחזרו, ודין זה הוא דין בעצם לא מענין תקנות וחששות דהתרשלות דלכן אם גם הם אינם מפחדים לשבות ים משום דליכא חשש אסור להם לחזור אלא יש להם אלפים לכל רוח וזהו באור מוכרח וגם נכון ברמב"ם, וא"כ גם להרמב"ם ברור שבעובדא דידן מותרין לחזור כדי שלא להכשילן לעתיד לבא.

זקנך אוהבך בלוג,

משה פיינשטיין

תקנה בזה, דהתקנה היה לזה שאסרו לשום אינשי לסמוך על האומדנא שלהם ולהניח הכלי זיין מדיהם כמפורש בלשון הברייתא שגם מתחלה לא היו מניחין הכלי זיין כשלא אמדו שליכא שום חשש דגם דורות הראשונים ידעו שנדחה שבת בשביל ספק נפשות וגם הא איירי בעובדא שחללו שבת להצלת ישראל, אלא כשאמדו בדעתם שאין שוב מה לחוש הטמינו הכלי זיין, ואירע פעם זה האחת שטעו באומדתן שאין מה לחוש, שלדינא היה מקום לומר שאין לחוש בשביל פעם אחת שטעו כיון דמשמע שמתחלה כבר נודמן איזה פעמים שלא נאמר בפעם השני הכירו בהן אויבים אלא פעם אחת דמשמע שכבר אירעו הרבה פעמים שהיתה אומדנא שלהם נכונה שא"כ אף שאין הולכין בפ"ג אחר הרוב אפשר היה לן להתיר מאחר שמה שאירע היה משום טעות שאפשר אין לחוש לטעות כשיאמרו שבירי להם שאין מה לחוש משום שדעתן יותר גדול, והתקינו שאסור לשום אדם אפילו הם רבים לסמוך על אומדתם שאין מה לחוש ולהניח הכלי זיין מידם, ותקנה זו לא היתה אלא רק על הכלי זיין שלהיכן שילכו יהיה הכלי זיין אצלם, אבל לא שייך תקנה זו שיחזרו למקומם הרחוק יותר מאלפים, דהא אדרבה בשביל זה דיש לחוש שעדיין לא עברה הסכנה מאנשי העיר שהיו בסכנה הרי יש להם להיות כאן ולא שילכו מכאן לבתיהם, ואיך שייך להתיר להם עוד איסורים וכמפורש ברש"י בכלי זיין למקומן הוא רק האלפים דשרי להו, עכ"פ לא מתורץ כלום בדברי היד איתן לבד שכל דבריו מוקשין.

וגם באליהו רבא סימן ת"ז לא ראיתי שום תירוצ' על הרמב"ם, וגם עצם דבריו מוקשין דהוא מפרש נצחו אוה"ע הוא במקום זה שהלכו להציל ולא יכלו להציל ונשאר עוד בקושיא על לשון הרמב"ם פכ"ז שכתב ואם היתה יד העכו"ם תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו שהוא סתירת דברים ועל הלבוש דפסק בנצחו כותים והצילו ישראל חזרין למקומן עיי"ש, דהא ודאי איירי דנצחו ישראל במקום זה דאם נצחו כותים איך רשאיין לחזור למקומן הא צריכין להיות פה לעזרם ואם א"א לעזור הרי גם אנשי העיר צריכין לברוח ומ"ש הם מאנשי העיר, וגם מה שייך איסור תחומין אף בלא חזרה למקומן הא צריכין לברוח למקום בטוח אפילו יותר מ"ב מיל אם ליכא מקום בטוח, שלכן בהכרח איירי שבמקום זה הצילו ישראל אך כיון שבעצם הם בגלות תחת מלכי עכו"ם שאף שלא יסייעום מ"מ לא איכפת להו שיהרגו מישראל מתפחדים ליישב שם וצ"ע דבריו לנו בעניותנו.

והנכון בשיטת הרמב"ם דבעכו"ם שצרו על איזה עיר הרי אלו שבאין להציל צריכין לגרש את העכו"ם שהם מחוץ לעיר וכשבאו לשם אנשים בכלי זיין שבכתם בעור השי"ת להרגם ולגרשם הוא זמן קצר ברוב הפעמים,

ולפי"ז בהלבנת פנים ברבים דאיכא צער ובזיון טובא יש לדון גם לענין דאורייתא בשב ואל תעשה וכ"ש בדרבנן אפילו בקום ועשה, ועיין גם בשו"ע (או"ח סי' י"ג ס"ג) דאם נודע לו בשבת כשהוא בכרמלית שהטלית שעליו פסול לא יסירנו מעליו עד שיגיע לביתו דגדול כבוד הבריות אע"ג שהוא עובר אתרי דרבנן חדא שנושא משא בכרמלית וגם על זה שהוא לבוש בבגד של ד' כנפות בלא ציצית, ועיין גם בשו"ע (או"ח סי' של"ט ס"ד) לענין חופה בשבת דשרי משום ביוש חתן וכלה, וגם סברא הוא דכמו שמותר לטלטל בשבת קיסם

שהוא מוקצה לחצוץ בו שיניו בכה"ג שלא היה יכול להכין קיסם מאתמול כמבואר (סי' שכ"ב ס"ד מ"ב ס"ק י"ד) משום טעמא דגדול כבוד הבריות הוא הדין נמי דשרי לעבור אדרבנן אפי' בקום ועשה כדי למנוע הלבנת פנים מעצמו או מאחרים, דאפשר שזה דומה למי שרוצה לבנות אדם ולפשוט מעליו בגדיו בשוק שהוא גנאי גדול דלכאורה נראה דהוי בכלל כבוד הבריות שדוחה לאו דאורייתא בשב ואל תעשה ודרבנן אפי' בקום ועשה וה"נ בהלבנת פנים, והדבר צריך הכרע.²²

סימן ה

רופא שנקרא לחולה מסוכן אם מותר לחזור לביתו ע"י חילול שבת

א. היוצאין להציל מאויב עד כמה רשאין לחזור עם כלי זיינם. **ב.** עד כמה רשאין לחזור רופא, מילדת והבא להציל מהדליקה. **ג.** עדות החדש, הצלת אבר, הפסד ממון, מילה – מה קודם. **ד.** האם התיירו לצורך חזרה לביתו גם מלאכות דאורייתא. **ה.** גדר ההיתר של סופן משום תחילתן.

א.

היוצאין להציל מאויב עד כמה רשאין לחזור עם כלי זיינם

תנן במס' עירובין (מ"ד ע"ב) "מי שיצא ברשות ואמר לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפים אמה לכל רוח – כל היוצאים להציל חוזרין למקומן", ופריך עלה בגמ' דמהא דתנן חוזרין למקומן משמע אפי' יותר מאלפים ואילו ברישא תנן רק אלפים אמה ותו לא, ומבואר שם בגמ' דאין לומר שהבא להציל מאויבים שאני ויש לו יותר מאלפים אמה, דלהדיא תנן (ר"ה כ"ג ע"ב) "חכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגייס ומן הנהר ומן המפולת ומן הדליקה הרי הן כאנשי העיר ויש להם אלפים אמה לכל רוח ותו לא", ומשני רב יהודה אמר רב דחוזרין למקומן לא בא להתיר טפי מאלפים אמה אלא החידוש הוא בזה שמוותרין לחזור גם בכלי זיינן ולא אמרינן דלאחר שכבר הצילו ישליכו מעליהם כלי זיינם ולא יחללו שבת, "כדתניא (תוספתא ר"ה פ"ג ה"ה) בראשונה היו מניחין כלי זיינם בבית הסמוך לחומה פעם אחת הכירו בהן האויבים ורדפו אחריהם וכו' באותה שעה התקינו שיהו חוזרין למקומן בכלי זיינן, רב נחמן בר יצחק אמר לא קשיא כאן שנצחו ישראל את אומות העולם כאן שנצחו אומות העולם את עצמן", ופירש רש"י דדוקא אם נצחו עכו"ם חוזרין למקומן אפי' טובא אבל אם נצחו ישראל רק אלפים אמה ותו לא.

ועיי"ש ברא"ש (עירובין פ"ד סי' ה') שכתב "דהלכתא כהנך תרי אוקימתא כרב נחמן בר יצחק דבתראה הוא וכרב יהודה אמר רב דתניא כוותיה", ומבואר בב"י (טור או"ח סי' ת"ז ד"ה היוצא) דפסק כהרא"ש וכתב בשו"ע (סעי' ג') בהאי לישנא "כל היוצאין להציל נפשות ישראל מיד עכו"ם או מן הנהר – יש להם אלפים אמה לכל רוח – ואם היתה יד העכו"ם תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו הרי אלו חוזרים בשבת למקומם ובכלי זיינם", וכעיי"ז הוא גם לשון הרמב"ם (פ"ב משבת הכ"ג) והטור (שם), וכיון שלא נזכר כלל דשרי נמי לחזור למקומם בכלי זיינם גם בנצחו ישראל, היה נראה לכאורה שהב"י הבין בדעת הרא"ש דמה שפסק כרב יהודה היינו לענין זה שמוותר גם בכלי זיינם אבל בעיקר ההלכה פסק כרנב"י דשרי אפי' רחוק יותר מאלפים אמה, אולם כל זה דוקא כשנצחו עכו"ם ומפחדים לשבות במקום שהצילו דרק אז הם מותרים לחזור עם הכלי זיינן אפי' ברה"ר דאיכא איסור תורה וכמו"ש רבינו יהונתן בפירושו שעל הרי"ף, והוא מפני שבכגון דא ראו חכמים צורך לתקן שצריכים לראות מצב כזה ממש כפיקו"נ בגלל חשש של מכשול לעתיד לבוא (כמו שיתבאר להלן אות ד'), משא"כ אם נצחו ישראל ואין להם שום פחד לשבות במקום שהצילו יש להם רק אלפים אמה לכל רוח אבל לא לחזור בכלי זיינם תוך האלפים אמה, וראיתי שכן מפרש גם הגאון יעקב שם.

הלכה בענין זה מהאי גאון וצדיק מפורסם הקב"ה יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, והדברים נוגעים למלאכות דאורייתא בשבת, הנני מפרסם מאמר זה לאחר שהגאון הנ"ל שליט"א נתן לי רשות על כך.

22. א"ה, ע"ע מנחת שלמה תניא סי' קל"ג.

1. מקצת מהדברים האמורים כאן מובאים בס' הקודם, אך היות ונדפס בספר החשוב והמפורסם "אגרות משה" (ח"ד או"ח סי' פ') פסק

אהרדי (בסי' שכ"ט ס"ט) דודאי מסתבר דה"ה נמי שלענין הוצאה והכנסה בכלי זיינם ג"כ שוים הם ומה שמותר בנצחו עכו"ם אפילו טובא מותר נמי באלפים אמה דשרי בנצחו ישראל.

ואף שלכאורה מוזר מאד לומר שמותרין במלאכה דאורייתא גם בנצחו ישראל אע"ג שיכולים להשאר במקומם ולשבות שם בלא שום פחד, אך כיון דאמרנו דמוכח הכי נראה שצריכים לדחוק קצת ולומר דכיון שכל אלה שבאו להציל בלי כלי זיין הרי יש להם אלפים אמה לכל רוח ויכולים שפיר לחזור לבתיהם, ולכן ראו חכמים צורך שלא להוציא מהכלל את אלה שבאו להציל גם בכלי זיינם ולהחמיר עליהם להשאר במקומם כל השבת ולסכול יותר מאחרים ולפיכך אמרין שגם הם מותרים לחזור למקומם, ומה שאנו אומרים להם ליקח עמהם גם את הכלי זיין הוא מפני שחכמים ראו את זה כצורך של פיקו"ג והם אשר דורשים מהם דבר זה, כי יתכן שאותם האנשים היו רוצים לחזור לבתיהם בלי הכלי זיין כיון שלמעשה הרי ליכא כלל שום סכנה ורק גזירת חכמים היא משום מעשה שהיה שלא יתפרקו מעליהם כלי זיינם ולכן התירו להם חכמים כדי שלא יסבלו משום כך יותר מכל הבאים להציל [כע"ז מצנין בהא דתנן (ר"ה כ"ב ע"א) "ואם היתה דרך רחוקה לוקחין בידם מזונות", ולא נזכר כלל שצריכים לצמצם ליקח רק בשיעור שהוא לצורך פיקו"ג ולא יותר אלא משמע דשרי שפיר ליקח מזונות כרגיל, ואע"ג דאיכא דסברי שרבווי בשיעורין הוא איסור תורה ועדיין צ"ע].

וצריכים לומר לפי"ז דהתקנה לא היתה רק בזה שהתירו להם לחזור למקומם בכלי זיינם, אלא שגם גזרו עליהם שלא ישוּבו למקומם בלי הכלי זיין, כי אם לא נאמר כן איך אפשר שיהא מותר לחזור ולעבור אדאורייתא בו בזמן שיכול שפיר לחזור לביתו בלי שום איסור, וגם נראה לפי"ז שגם אם לא יצאו כלל חוץ לתחום מ"מ מותר להם לשוב לביתם על כלי זיינם גם דרך רה"ר. וגם נראה דכמו שאין אדם צריך כלל להחמיר על עצמו בנוגע להחמיר של ר"ג שיש להם אלפים אמה לכל רוח ה"ה נמי לענין זה שיכול כל אחד ליקח עמו את הכלי זיין אם רוצה לחזור למקומו ולא להמנע מזה משום חומרא בשבת כי כל חומרא בדבר זה אתי לידי קולא בפיקו"ג דחמור יותר, וגם כתב המהרי"ל דיסקין וצ"ל (קו"א ס"ה סוף אות ל"ד) לענין מילתא אחריתא וז"ל: "ואין לפקפק על עיקר הטעם לפי שהוא חשש רחוק, צא ולמד ממה שהתירו לזרוע בשביעית לחד טעמא, מפני ארנונא, מפני שמתין בתפיסה, ועיין תוס' פרק זה בורר (סנהדרין כ"ו ע"א ד"ה משרבו) והתירו גם לעשירים והיינו משום כסופא דעניים והותר כל הנ"ל אפי' למ"ד שביעית בזה"ז מה"ת", וה"ג

אולם לא כן הוא דעת הב"ח והפרישה (סי' ת"ז סק"א) כי הם פירשו בדעת הרא"ש דשפיר פסק כרב יהודה דגם בנצחו ישראל מותרין לחזור למקומם עד אלפים אמה גם בכלי זיינם משום מעשה שהיה וגם כונב"י דמתיר אפי' טובא אם נצחו עכו"ם ויש להם פחד לשבות שם, ואף שלא ידעתי איך כתב כן הפרישה גם בדעת הרמב"ם והטור וב"י, מ"מ האחרונים שפיר נקטי להלכה כהב"ח והפרישה, ועיין במשנ"ב (סי' ת"ז סק"י) דכתב נמי הכי בדעת השו"ע בשם אחרונים, ולפי"ז צריכים לומר דמה שלא נזכר כלל בשו"ע שמותר לחזור למקומם בכלי זיינם גם בנצחו ישראל הוא מפני שפסק השו"ע (סי' שכ"ט ס"ט) "כל היוצאים להציל חוזרים בכלי זיינם למקומם" והוא כלשון הרמב"ם (שם) ממילא גם נכלל בזה הדין של נצחו ישראל אלא שאז מקומם הוא רק עד אלפים אמה ותו לא, ומה שלא נזכר בסי' שכ"ט התנאי של מפחדים לשבות במקום שהצילו היינו מפני שסמך על דבריו (סי' ת"ז ס"ג) ושם מפורש כתב שגם בנצחו עכו"ם דמותרין לחזור אפי' יותר מאלפים אמה הוא רק אם הם מפחדים לשבות במקום שהצילו.

ולכאורה נלענ"ד כיון דרבינו יהונתן מפורש כתב אהא דמותרין לחזור למקומן בכלי זיינם: "ולא חיישינן להעברת ד' אמות ברה"ר ולא להכנסה לפי שסכנת נפשות ה' בדבר אם יניחום – באותו מקום שנאמר להם כבר היה מעשה" (גם המאירי כתב שם "ואין חוששין לאיסור הוצאה וטלטול ואין מניחין אותן עד שיכנסו לעיר") משמע דאפי' בנצחו ישראל ואמרו להם שכבר נעשה מעשה דאף שלא התירו להם חכמים יותר מאלפים אמה מ"מ יש היתר מיוחד לכלי זיין לבל יניחו אותם מידם ואם הם רוצים לחזור למקומן הרי הם צריכים ליקח עמהם גם את כלי זיינם אפי' ברה"ר, וכן נראה גם מפשטות דברי השו"ע שכתב שם שכל היוצאים להציל חוזרים בכלי זיינם למקומם דה"ה נמי דשרי אפי' בנצחו ישראל לקחת עמם כלי זיינם תוך אלפים אמה אפי' דרך רה"ר, כי סתם חזרה למקומם היינו נמי אפי' ברה"ר לדעת הב"י שלא מצריך כלל התנאי של ששים רבוא, וחוזר אני עכשיו ממה שכתבתי במוריה תשל"א (מובא לעיל בסימן ז' ענף ג' סוף אות ב') "דבהא גופא דמחלקינן בין אלפים אמה ויותר כלול גם חילוק זה שבין דאורייתא ודרבנן" וכתבנו דלא שרי אלא בכרמלית, ולכאורה ודאי מסתבר הכי דכיון שנצחו ישראל ויכולים שפיר לשבות במקומם בלא שום פחד דאי אפשר כלל להתיר להם איסור תורה של מלאכת הוצאה והכנסה והעברת ד' אמות ברה"ר, מ"מ מהא דכתב רבינו יהונתן את דבריו על "כבר נעשה מעשה" וגם המאירי מפורש כתב דשרי גם בנצחו ישראל, ולדברינו הרי נמי מוכח הכי מהשו"ע דכילינהו בהדי

לפרש כהאגרות משה דס"ל להתוס' דהסיפא קאי נמי על חכמה הבאה לילד שמותרת אח"כ לחזור לביתה אפי' באיסור שבת דאורייתא אע"ג דליכא כלל שום סרך של סכנה וגם לומר דאין זה חידוש, הרי חידוש גדול הוא עד מאד.

ועוד הוסיף שם לומר "וכן מפורש בחידושי הרשב"א בביצה (י"א ע"ב ד"ה בפלוגתא) שכתב בפירושו בהקושיא אמאי לא חשיב הא דתנן בעירובין כל היוצאין חוזרין למקומן חכמה הבאה לילד והוי טעמא דהנך נמי משום דהתירו סופן משום תחילתן, ותירץ דהתם פשיטא דהא תנינן להו וליכא למיתלינהו אלא בהתירו סופן משום תחילתן ומאי קמ"ל, היינו שפשיטא להו דכל היוצאין להציל שהוא סתם הצלות אינו דוקא בלהציל מן הגייס שהוא הצלת רבים אלא גם בהצלת יחיד כחכמה הבאה לילד והבא להציל מן הנהר ומן המפולת ומן הדליקה", ומסיק שם: "עכ"פ מפורש בתוס' וברשב"א שמותר לחזור אף רק משום חשש התרשלות דזהו ענין התירו סופן משום תחילתן והתוס' כתבו דאין בזה חידוש כלל", עכ"ל. והוא תמוה כדארמון דאיך אפשר לומר על חידוש עצום כזה דאין בזה חידוש.

ואהא דהזכיר הרשב"א בדבריו גם חכמה הבאה לילד עיי"ש בשטמ"ק (ביצה י"א ע"ב ד"ה הקשה) וז"ל: "ומה שאמר ז"ל וכן חכמה הבאה לילד אינה בעירובין אלא בראש השנה איתא ואינה חוזרת למקומה כאלו שיצאו להציל אלא שיש לה אלפים אמה וכדתנן התם, אלא כוונתו להקשות מרישא דמתני' דעירובין דמי שיצא ברשות – שיש לו אלפים אמה לכל רוח – והטעם כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבוא", וא"כ הרי רואים בעליל דלא עלה כלל על דעתו לומר שגם חכמה הבאה לילד חוזרת למקומה אפי' רחוק טובא, וגם סובר דמהסיפא שחוזרין למקומן בכלי זיינם בלא"ה לא קשה מידי וכדארמון דה"ז חשיב קצת כפיקו"נ.

גם אתמה הרי הוא עצמו כתב שם בסוד"ה אבל בדעת התוס' והרשב"א דבתירוץ הגמ' שפיר אמרינן "לענין חזרה לביתם שהוא יותר מאלפים תלוי אם הוא הצלה כזו שהיו סוברין דאפשר שיצטרכו לשהות שם יותר מיום השבת אסורין לחזור לבתיהן"² וגם כתב שם לענין חכמה הבאה לילד שהיא יודעת דאפשר שתצטרך לישב שם יותר מיום השבת, וא"כ איך כתב הרשב"א שגם חכמה הבאה לילד חוזרת למקומה, אך גם עיקר הדבר צ"ע דכמו שאין מתרשלין מלכת להציל אף אם יהיה צורך להתעסק בהצלה כל השבת, כך גם לא יתירש אם יצטרך לשהות שם עד לאחר השבת מפני שהתורה אסרה לחזור בשבת.

גם כאן שאם יהיו כאלה שיפקפקו בהיתר זה וירצו להחמיר יבואו גם אחרים להחמיר בזה כדי שלא יהו נראין כקלי דעת ונמצא שאתה מכשילן לעתיד לבוא ואתי לידי סכנה.

ב.

עד כמה רשאין לחזור רופא, מילדת והבא להציל מהדליקה

● **עכ"פ** פשוט הדבר שלא התירו מלאכה דאורייתא אלא לענין כלי זיין, אבל ברופא שנקרא בשבת לחולה וכן חכמה הבאה לילד והבא להציל מן הדליקה אע"ג שיש להם אלפים אמה לכל רוח, מ"מ גם למקומם אינם מותרים לחזור אם זה יותר מתחום שבת וכ"ש שלא לחלל שבת באיסורי תורה, שהרי גם ביוצאים להציל מאויב ויד עכו"ם תקיפה ג"כ לא שרי אלא א"כ הם מפחדים לשבות במקום שהצילו, וזה ודאי פשוט דמכשירי רפואה שהם כלי אומנות של הרופא והמילדת לא שייכי כלל לסוג ההיתר של כלי זיין שהוא רק משום מעשה שהיה שרדפום אויבים ונכנסו ליטול כלי זיינם.

אולם ראיתי בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד סי' פ') שנשאל על כך וז"ל "לענין החזרה לביתו ממקום החולה כשהוא במקום רחוק ואי אפשר לילך רגלי, ולהשאר שם כל השבת או אפי' זמן גדול יש לחוש שבני ביתו לא יניחוהו בפעם אחר, וגם שהוא עצמו יתירש, אם יש להתיר לבוא בחזרה בניסיעה ברכב מצד חשש ההתרשלות" ומסיק שם "דיש להתיר לחזור עם הרכב כשאין יכול להשיג נכרי שיוליכנו ברכב, אף רק בשביל זה שיש לחוש לסופן משום תחילתן", ואת יסודו כתב שם בהאי לישנא: "מפורש בתוס' עירובין (מ"ד ע"ב ד"ה כל) שכתבו הא דלא חשיב לי' בפ"ג דביצה (י"א ע"ב) גבי הנך ג' דברים דהתירו סופן משום תחילתן דזה אינו חידוש וכל הנהו צריכי, ופשוט שכוונת התוס' בזה שפשיטא להו דהוא משום דהתירו סופן משום תחילתן, אף דבגמ' (עירובין שם) אמר "דלמא להציל שאני" דהוא דוקא להציל מאויבים עכו"ם שנפלו על ישראל – משום דלתוס' דגם סיפא דכל היוצאין להציל איירי גם בחכמה הבאה לילד והתירו אפי' לחזור למקומה אף שליכא חשש סכנה כשתשאר שם שהוא רק משום דהתירו סופן משום תחילתן", עכ"ל. ובעניי אין אני מבין הרי מפורש אמרו בגמ' רב יהודה אמר רב וכן רנב"י דחוזרין למקומן קאי אכלי זיינם לכל חד כדאית לי' ולא קאי כלל על חכמה הבאה לילד וכדומה שלכו"ע אין להם כי אם אלפים אמה לכל רוח ותו לא, גם לא ידעתי הרי דברי התוס' מתפרש יותר טוב דכוונתם על הרישא שיש להם אלפים אמה לכל רוח וכדבריהם במס' ר"ה (כ"ג ע"ב) ועל זה שפיר כתבו דאין זה חידוש, כי איך יתכן

2. עיקר החומרא שלו אינו מובן דהרי יש חשש לעתיד. (הוספת רבינו זצ"ל בגליון ספרו). וע"ע לעיל סי' ז' ענף ג'.

מחומש אפשר דהרי זה דוחה קבורת מת מצוה).

ובינן שכן יתכן דאע"ג שהצלת נפשות קודם לעדות החודש, מ"מ בדבר שנוהג בכל חודש ותיקון המועדות של הכלל ישראל תלוי בזה אפשר שראו חכמים צורך להתיר בזה יותר מאשר במקרים בודדים של פיקוח נפש.

ובן רואים גם בחתם סופר (או"ח סי' ר"ג) שכתב: "וכשם – שההולכים להציל לפיקו"נ שהוא רק דחוייה בשבת אפי"ה התירו לחזור למקומן סופן משום תחילתן, כ"ש דיחוי דקרבות דהותרו בשבת קל וחומר דמשום מכשילין לעתיד לבוא דחי שבת", ורואים שהחתם סופר סובר דלעדות החודש יש להקל טפי מפיקו"נ (ויבואר בע"ה להלן (אות ה')) דכוונתו דוקא ליוצאים במלחמה ולא לרופא או לחכמה הבאה לילד, כי אלה יש להם רק אלפים אמה וגם אינם חוזרים למקומם אם זה יותר מאלפים אמה), גם ראייתי בספר תורת חיים (עירובין שם) שכתב: הכי גרסינן ולא אלו בלבד אמרו אלא אף חכמה הבאה לילד – ולא גרסינן "אפילו" דהוה משמע דרבותא נקט דאפי" הנך יש להם אלפים אמה ולא סברא הוא כלל לחלק בין הנך ליוצאים כדי להעיד על החודש, עכ"פ סובר דאין לדקדק מלשון אף.

ד.

האם התירו לצורך חזרה לביתו גם מלאכות דאורייתא

ברם עיי"ש באגרות משה דבגלל זה דקשה לו לשון המשנה העלה חידוש גדול דהא דתנן ביצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה שיש לו אלפים אמה לכל רוח דאין זה מפני שיש על כך היתר מיוחד אלא הוא רק מפני שאיסור דרבנן זה "שביצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות לא היה זה איסור קבוע ומוחלט בכל אופן כהא דעצם איסור לצאת חוץ לאלפים אמה וכהוצאה לכרמלית וכדומה רוב איסורי דרבנן" (לענ"ד אין זה כ"כ פשוט שהרי הגר"א ז"ל (או"ח סי' ת"ד סק"ד) אינו סובר כן, ועיי"ן גם ברמב"ן מס' עירובין (דף מ"ד) עיי"ש וראה גם במנ"ח (מצוה כ"ד) שכתב דחייב מלקות על כל יציאה שמחוץ לד' אמות) והוסיף ר"ג לומר ולא אלו בלבד אלא שגם החכמים הראשונים שהיו לפניו בשעה שגזרו איסור זה מפורש התנו שלא תחול גזירה זו על כל היוצאין ברשות, והפירוש במשנה הוא כך דאפי" בחכמה הבאה לילד והבא להציל וכו' אע"ג שהם בלא"ה מותרים לילך אלפים אמה לכל רוח מפני החשש דשמא יתרשלו לעתיד לבוא דהוא ענין של פיקו"נ, מ"מ האמת הוא דלא רק משום כך הם מותרים אלא מפני שמעולם לא היו בכלל הגזירה, ועל סמך זה התיר ר"ג

ג.

עדות החדש, הצלת אבר, הפסד ממון, מילה –

מה קודם

עוד ראייתי שכתב שם (ד"ה וגם) "דלכאורה קשה מאד לשון המשנה ולא אלו בלבד אמרו אלא אף חכמה הבאה לילד וכו' יש להם אלפים אמה לכל רוח, והא ודאי חכמה הבאה לילד והמציל מן הגייס וכדומה עדיפי מליילך לעדות החודש, ואם נזדמן למי שראה את החודש שצריך לילך להציל נפש ודאי מוכרח לילך להציל נפשות אף שלא יהי' שום עד לעדות החודש ואם התקין לבאין לעדות החודש כ"ש שיש לו להתיר להולכין להציל נפשות", ולענ"ד נראה דאי משום הא לא איריא, כי נראה פשוט דלא רק הצלת נפשות קודם אלא אפילו רק הצלה מסכנת אבר או אפילו מהפסד גדול של ממון ג"כ אפשר דעדיף להציל מלהעיד על החדש, ואע"ג דעדות החדש דוחה שבת ואילו על הצלת אבר או הפסד ממון אסור לחלל שבת, מ"מ כך הוא הדין שעל מצות עשה אפי" אם היא עוברת מ"מ אין חייבין להוציא ע"ז יותר מחומש וכ"ש שלא להכניס עצמו בסכנת אבר, ואין זה סותר כלל מה שלענין לדחות את השבת עדות החודש עדיף טפי³.

ובן הוא גם במילה של יום השמיני אע"ג שהיא מצוה גדולה מאד שדוחה שבת אפי"ה אם יזדמן למוהל להציל ישראל מסכנת אבר או מלהיות בעל מום או אפשר אפילו מהפסד גדול של ממון דאם אי אפשר שיעשה ע"י אחרים מוטב להציל ולדחות את המצוה של מילה בזמנה⁴, ואע"ג דבזה שבוחר בהצלת ממון נראה לכאורה כזולזל במצוה של מילה בזמנה או עדות החדש שנוגע לכל הכלל ישראל וגם דוחין את השבת מ"מ נלענ"ד דינא הכי (רק לענין מילת עצמו עיין במנחת חינוך (סוף מצוה ה') דאולי יש בו כרת שאני) ועיי"ן גם בפתחי תשובה (יר"ד סי' קנ"ז סק"ה).

(חושבני דכמו בשלו אינו צריך להפסיד יותר מחומש כן גם בשל אחרים כשהפסד שלהם הוא בשיעור זה, וכמו"ש לענין השבת אבירה (ב"מ ל' ע"ב) "כל שבשלו מחזיר בשל חבירו נמי מחזיר" כך גם בזה אע"ג שיכול הוא לכבד את ד' מהונו ואינו צריך להפסיד כלום, מ"מ נראה לכאורה דהצלה ממום או מהפסד גדול של אחרים אפשר דעדיף טפי מלקיים מילה בזמנה, ואע"ג דיש מקום לומר דבשל אחרים דחויבו רק לעשות מצוה בקום ועשה אפשר דעדות החדש או מצות מילה בזמנה עדיף טפי, מ"מ אין זה פשוט לענ"ד, והוא הדין נמי לענין מת מצוה דאף שניזיר וכה"ג והולך לשחוט את פסחו מטמא למת מצוה, מ"מ הצלת אדם ממום או מהפסד של יותר

3. א"ה, ע"ע לעיל סי' ד' ענף ג' אות א'.

4. וראיה לדבר מהא דאין קורעין טומטום כדי למולו (רעק"א יר"ד סי' רס"ב ס"ג בשם המהריק"ש). (הוספת רבינו זצ"ל בגליון ספרו).

שבני ביתו לא יניחוהו בפעם אחר וגם שהוא עצמו יתרשל" יהא קשה דמאי פריך התם הגמ' בעירובין אהא דחזירין למקומן דמשמע אפי' טובא מהא דתנן ברישא רק אלפים אמה לכל רוח ותו לא, הרי יכולים לתרץ בפשיטות דחזרה לביתו שאני ומה שאמרו ברישא רק אלפים אמה לכל רוח היינו אפילו כשאנו חוזר כלל לביתו ובידו לברור או לחזור לביתו או להיות כבני העיר, ומדלא אמרו כך מוכח בודאי מזה דלא עלתה כלל על דעת חז"ל לחוש להכי.

ג נראה דלכאורה לא מצינן בש"ס שהתירו חכמים מלאכה דאורייתא מפני חשש שאם לא נקל עליהם ולהתיר יתרשלו מהצלת נפשות, ורק איפכא הוא דמצינן דאין עושין מלאכות של הצלת נפשות ע"י קטנים ונכרים משום זימנין דליתנייהו ואתי ג"כ לאהדורי בתרייהו מפני הפחד מחילול שבת ויבוא מתוך כך לידי סכנה, וגם נלענ"ד דמשום הך טעמא התירו חכמים ליולדת איסורי תורה של שבת ויוהכ"פ בג' ימים הראשונים מפני שחששו שיהיו כאלה שבגלל הפחד מאיסור תורה יחמירו על עצמן לחשוש דשמא אינן צריכות לכך וירצו להמנע מחילול שבת או מלאכול ביוהכ"פ ולכן התירו לכל היולדות אפילו אם הרופא אומר שאינה צריכה ואף גם היא לא אמרה צריכה אני, אבל כמדומה שלא נזכר בש"ס החשש שיעבור אדם על לא תעמוד על דם רעך ויתרשל מהצלת נפשות, והא דמצינו בקידוש החודש דחששו לכך היינו שמפני הצער יבואו גם לחשוב דמסתמא יש גם עדים אחרים שיעידו ואתי לאימנועי אבל לא מצינן דחיישינן לרשלנות גם בידוע שצריכים לעדותו.

ה.

גדר ההיתר של סופן משום תחילתן

ג נראה דאם נחשוש לרשלנות היינו צריכים להתיר לרופא גם להדליק נר בשבת כדי למצוא את בגדיו המיוחדים לו בגלל החשש שמא יתרשל בפעם אחרת מלבוא מפני שיתכייש לצאת בלי בגדיו המגוהצים, וכמו כן צריכים גם להתיר לרופא הנקרא לחולה ביוהכ"פ לאכול וגם לנסוע גם כשאין שום צורך לכך כיון שבגלל הצום ודאי קשה לו קצת ואם לא נתיר יחפש אח"כ אמתלא מליילך לחולה, ומסתבר שההיתר צריך להיות באופן כללי לכולם כי אם רק למי שידרוש הרי יראה בעיני הבריות קל דעת ומשום כסופא יבוא להתרשל בפעם אחרת, וכמו שהתירו באופן כללי אלפים אמה לכל רוח ללא שום סייג כך גם זה וכמו שכתבנו קודם מהמהרי"ל דיסקין (קו"א סי' ה' סוף אות ל"ד) דמשום כיסופא דעניי תירו איסור תורה גם לעשירים משום דחשיב כפיקו"ג, עיי"ש. עכ"פ נראה דמלבד מה שמבואר בש"ס מפורש גם בשו"ע (סי' ת"ז ס"ג) דהא דחזורים בשבת למקומם גם אם רחוק יותר מאלפים אמה הוא רק כשמפחדים לשבות במקום שהצילו ולא בבא להצילם

גם בעדות החודש אף בשכבר נעשה מעשה (אשר בזה סובר האגרות משה דא"א להתיר משום חשש התרשלות עיי"ש) כיון דאין זה בגדר "היתר" אלא "שמעולם לא נאסרו" ור"ג "התקין שיתחשב זה כהיסח הדעת ושגגה שלא הוציאו גם זה מכלל האיסור", ומסיק שם בהאי לישנא: "ואם הוא הצלה כזו שידוע היה שהוא רק לזמן קצר כגון רופא שבא לראות את החולה ולעשות סמי רפואה שידוע שכל צורך ביאתו להפיקו"ג הוא זמן קצר – וכדומה ברוב אופני הצלות שידוע שהוא רק זמן קצר אם נאסור לחזור למקומו יש לחוש להתרשלות שבוזה התירו סופן משום תחילתן" ולכן פסק שם דמותו לרופא שבא להציל חולה שיש בו סכנה בשבת לחזור גם עם רכב כשאנו יכול להשיג נכרי שיוליכנו.

ולענ"ד צ"ע הרי הא דתנן במס' ר"ה (כ"ג ע"ב) התקין ר"ג לא קאי כלל אהא דעייכבן ר"ג בלוד או בשכבר נעשה בו מעשה, ורק מיירי נמי באותם העדים שבאו להעיד והי' צורך גדול בעדותם ואפי"ה בראשונה אף גם הם לא זזו משם כל היום, ואם כהאגרות משה הרי הם בלא"ה היו מותרים מעיקר הדין גם בלא שום תקנה, ותו דמדברי התוס' בר"ה (שם ד"ה או דלמא) וכן מהרשב"א שם משמע שזה ממש היתר מיוחד, וכן כתב גם הריטב"א (ריש פ"ב דמס' ר"ה) אהך תקנתא דר"ג וז"ל: "כיון שבאו ברשות עשאוהו כאילו קנה שביתה ומשלך נתנו לך דאיסור תחומין דרבנן", וכן נשמע גם מהרמב"ן בעירובין (מ"א ע"ב), עיי"ש. ואף להרמב"ן שם (מ"ד ע"ב ד"ה וגדולה) שהקשה איך התיר להם ר"ג אלפים אמה הרי משכחת שכבר הלכו ג' פרסאות ותו הרי ההיתר של ר"ג הוא גם לר"ע ור"מ שסוברים דתחומין דאלפים אמה מה"ת, והוכיח מזה שההולך בהיתר אפי' כל היום אינו חייב עד שילך מאותו מקום כשיעור תחומי שבת (עדיין צ"ע דבכה"ג שהלך י"א מיל וחצי אשר מדאורייתא הוא עדיין בתוך תחום ביתו ובזה שנותנים לו עוד אלפים אמה הרי מתירין לו איסור תורה) מ"מ נראה דמדרבנן סובר גם הוא דשפיר יש איסור גמור על כל ד' אמות ורק היה על זה היתר מיוחד.

ג הרי תנן התם בעירובין דאם היה בתוך התחום כאילו לא יצא ומבואר שם בגמ' דהיינו שאם היו התחומין שנתנו לו חכמים (אשר לדברי האגרות משה הוא מפני שמעולם לא נאסרו בכך) מובלעין בתוך התחום שלו דחשיב כאילו לא יצא מתחומו ויכול לחזור לביתו אע"ג שהוא רחוק ממנו קרוב לד' אלפים אמה, וחושבני שלזה צריכים ודאי היתר מיוחד כי איך יתכן שיוכל אדם לילך אלפים אמה למזרח ואם ירצה גם יוכל לילך קרוב לב' תחומי שבת לצד מערב ונוסף לזה עוד קרוב לאלפים אמה ממערב העיר אם לא מפני שיש ע"ז היתר מיוחד.

ג בעיקר הדבר צ"ע דלשיטתו שלענין חזרה לביתו יש להתיר אפי' איסורי תורה משום טעמא "דיש לחוש

מן הנהר או מן המפולת וה"ה נמי ברופא דאין לו שום פחד להשאר כל השבת במקום שהציל.

והנה בחתם סופר (או"ח סי' ר"ג) כתב בהאי לישנא "אבל האמת יורה דרכו כשם שגוף עדות החודש דוחה שבת – ה"נ חששא דמכשילן לעתיד לבוא דוחה שבת קל וחומר מההולכים להציל לפיקו"נ שהוא רק דחיה בשבת כמ"ש הרמב"ם (פ"ב משבת ה"א) אפי"ה התירו לחזור למקומן סופן משום תחילתן", עכ"ל. ונראה דכיון שבגמ' עירובין (מ"ה ע"א) מפורש אמרו דהוא משום מעשה שהיה שאויבים רדפו אחריהם והרגו זא"ז יותר ממה שהרגו בהם האויבים לכן התקינו חכמים שאפי' אם אין הנכרים רודפים אחריהם שיהא דינם לענין כלי זיינם ולענין חזרה למקומם כמצב של פיקו"נ, ברור הדבר שלזאת נתכוין גם הרמב"ם (פ"ב משבת הכ"ג) שכתב "וכשיצילו את אחיהם מותר להם לחזור בכלי זיין שלהם למקומם בשבת כדי שלא להכשילן לעתיד לבוא", דהוא מפני שעלולים להיות פעם בסכנה לכן רואים אותם גם עכשיו כאילו הם כבר במצב של סכנה וכמו"ש בגמ', או אפשר דכוונתו שבגלל הפחד ממעשה כזה שנוכר בגמ' ייראו האנשים לנפשם וימנעו מלהציל, אבל עכ"פ לא מצינו דחששו שימנעו אנשים מהצלת נפשות בגלל רשלנות של עונג ורצון האדם להיות בביתו יחד עם משפחתו, שהרי גם בעדות החודש שהרבו מאד חכמים להתיר איסורי שבת מ"מ לא התירו אותם לחזור למקומם אם זה יותר מאלפים אמה, וגם הרמב"ם עצמו כתב בפירושו (פכ"ז משבת הי"ז) "וכל היוצאין להציל נפשות ישראל מיד עכו"ם – יש להם אלפים אמה לכל רוח אם היתה יד העכו"ם תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו בו הרי אלו חוזרין בשבת למקומן ובכלי זיין" אבל אם אין יד עכו"ם תקיפה או שאינם מפחדים אינם חוזרין ואין חוששין לשמא ימנעו בפעם הבא.

ולבן נראה שגם החתם סופר נתכוין לכך דכמו שהתירו לחזור ממלחמה עם הכלי זיין מפני החשש של שמא יראו לנפשם מפחד הסכנה וימנעו מלהציל את אחיהם אע"ג שהחשש הוא רחוק ואינו אמת שהרי כל הדיון שבגמ' מיירי ודאי באופן דליכא כלל שום חשש של סכנה, וא"כ כ"ש דיש לחשוש בקידוש החודש שבגלל הטורח הגדול יראו את עצמם כמיותרים ויסמכו על אחרים וימנעו בפעם הבא מלילך להעיד בחשבם שאין להם בכך שום עבירה, וכל זה לא שייך כלל ברופא הרוצה לחזור לביתו.

ובן מ"ש החתם סופר (חו"מ סי' קצ"ד) וד"ל: "דלא דמי לההולכים להציל מן הגייס דחוזרים למקומם דהתירו סופם משום תחילתם שמא לא ילכו ויהי' סכנה לישראלים" (רואים ברור דלא פירש שהיתור הוא מפני חשש של סכנת נפשות בפעם אחרת רק סובר דהוא מפני חשש של מניעה מהצלה, וגם רואים מדבריו שאינו

מחלק בין מלחמה גדולה עם נכרים לבין הצלת נפש ע"י רופא יחיד) היינו נמי דמה שימנעו עצמם מלהציל הוא מפני פחד של סכנה אבל לא חוששים שיתרשלו מפני הרצון הטבעי של כל אדם להיות בביתו, וגם נראה דאי אפשר כלל לומר אחרת כיון שגם בבאים להציל מהאויב ונצחו ישראל מפורש בגמ' עירובין דאין מי שמתיר אותם לחזור למקומם אם זה יותר מאלפים אמה, וגם בקידוש החודש לא נזכר שום היתר של חזרה למקומם אע"ג שעפ"י רוב לא הלכו י"ב מיל כמ"ש המנ"ח (מצוה כ"ד).

ורק להיפך מצינו דמבואר בשו"ע (או"ח סי' תרי"ז סעיף ד') דביולדת שלא אמרה כלום אין מניחין לה להתענות בתוך ג' ימים הראשונים ומאכילין אותה כדרכה ולא פחות פחות מכשיעור, ולמעשה נקטינן שג' ימים אלה הם מעת לעת וכמו"ש שם המשנ"ב "דכמה פוסקים סוברים דג' ימים אלו מעת לעת שיערו אותם ושיש להקל למעשה" (וע"ש בשעה"צ ס"ק י"ט), וגם הגאון מהרש"ם זצ"ל כתב שם שכן דעת רוב הראשונים ומסיים "והעיקר כרוב הפוסקים ובפרט בספק של פקוח נפש", ולכאורה מוזר הדבר מאד ביולדת שהג' ימים שלה נגמרים שעה אחת או שתים לאחר תחלת ליל יוה"כ הרי אנחנו מתירים לה לאכול ולשתות כמה שתרצה באותן השעות, ואילו אח"כ אם היא וחברותיה אומרות שאינה צריכה חייבת לצום לגמרי ולא לאכול אפי' פחות מכשיעור, ואיך זה יתכן וכי דרכה של יולדת לאכול ולשתות בכל הג' ימים בלי הפסק, וא"כ מ"ט לא תוכל לאכול כל צרכה לפני יוה"כ ולא תצטרך כלל לעבור על איסור כרת בתחלת ליל יוה"כ, ועל כרחך דכיון שבתוך ג' ימים יש לפעמים דע"י זה שלא תאכל כדרכה תסתכן ותמות ולכן משום חומרא דפקו"נ לא חילקו חכמים בין זמן ארוך לזמן קצר ובכל ענין הפקיעו חובת הצום בתוך ג' ימים, כי נלענ"ד דשיעורים אלה של ג' ימים וז' ימים אינם כשאר שיעורי תורה שהם הלכה למשה מסיני אלא מסרם הכתוב לחכמים, ובכדי למנוע מסכנה בזימנא אחריתא יכולים חכמים לשער מה שצריכים ולהתיר בזה היתר גמור.

ובעי"ז כתב האו"ז (הל' יולדת) אהא דאפי' היכא דאיכא קטנים ועכו"ם אין אומרים להם בשבת לעשות המלאכה משום "זימנן דליתנייהו מיד ואתי לאהדורי עלייהו ואדהכי והכי יסתכן להכי עשו היתר לגמרי ומצוה דכל חד וחד יהא זהיר מיד לאצולו" והיינו משום דגם זה נכלל בהא דפקו"נ דוחה שבת.

וגם אפשר דהטעם שפסקו בשו"ע דעושין לחולה שיש בו סכנה כדרך שרגילין לעשות לו בחול אף אם אין סכנה במניעת הדבר ההוא, שזה ג"כ רק מפני החשש דשמא יטעו לפעמים וימנעו מלעשות דבר עבור החולה אשר ע"י זה יסתכן ולכן עשו את הדבר להיתר

גמור וכדאמרן שגם זה נכלל בכללא דפיקו"נ (אף שהמשנ"ב (סי' שכ"ח ס"ק ל"ה) הביא שנכון להחמיר בזה היינו מפני שסו"ס כל הפעולה שעושה עכשיו לגמרי אין בה משום הצלת נפשות) וכלשונו של הטור (שם) "שהשבת הוא כחול", אבל לא מצינן שהתירו חכמים לעבור על דברי תורה משום חשש שיהיו כאלה שימנעו מלהציל ישראל מפני רצונם הטבעי להיות בביתם ולא במקום אחר.

הן אמנם מבואר בשו"ע (או"ח סי' של"ד סעיף כ"ז) "גחלת המונחת במקום שרבים ניזוקים בה יכול לכבותה בין אם היא של מתכת בין אם היא של עץ" אפי' כשאין חשש של סכנה משום דכיבוי זה הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ובמקום הזיקא דרבים לא גזרו רבנן, ואף שגם אם נשרף כל רכושו ויהפך לעני המחזור על הפתחים מ"מ אסור לכבות כמבואר בפתחי תשובה (יר"ד סי' קנ"ז סק"ד) שחייב אדם לבזבז כל ממונו ולא לעבור אפי' על איסור דרבנן בקום ועשה, ואפי"ה לא נזכר בשום מקום לחייב את זה שראה את הגחלת לעמוד שם ע"י הגחלת ולהזהיר את האנשים שלא יזקו בה, ועוד יתרה מזו מבואר שם דעת הר"ח והגאונים (שבת מ"ב ע"א) דאפי' לר' יהודה דמחייב גם על מלאכה שאינה צריכה לגופה וגם יש איסור תורה של מצרף בכיבוי גחלת של מתכת, אפי"ה שרי לכבות גחלת אדומה בשבת מפני שלאחר שהגחלת של מתכת תשחיר הרואה אותה עלול לטעות ולחשוב שהיא צוננת ועלול להנזק, ובמקום שיש חשש לנזק הגוף של רבים אע"ג דליכא כלל סכנת נפשות אפי"ה מותר לחלל שבת ולכבות הגחלת גם כשהיא אדומה ולא נזכר כלל שלכתחילה יתחייב הרואה לעמוד ולהזהיר את האנשים מהגחלת כדי להמנע ממלאכה דאורייתא⁵, ומסתבר דהטעם הוא דאין להכביד עליו ביותר כדי שלא ימנע עצמו בפעם אחרת מפיקו"נ המוטל עליו, אולם שאני הכא שהכיבוי הוא ממש לצורך פיקו"נ שמתור בשבת ולכן שפיר אמרינן דאין צריכים להכביד ביותר כדי להמנע ממלאכה שהיא לצורך פיקו"נ

שמתור מן הדין, משא"כ חזרת הרופא לביתו הלא הוא ממש דבר שאין בו שום צורך של פיקו"נ וחלוק טובא מהתם.

● **ואף** שלצערנו יש הרבה רופאים קלי דעת אשר לגבי ידיהו החשש הוא אמת שהם חשודים להמנע מלכת להציל את החולה אם לא יוכלו אח"כ לחזור ברכב לביתם, מ"מ אנו אין בכוחנו להתיר משום כך איסורי תורה, ורק מצינן בחתם סופר הנ"ל (ח"ו"מ סי' קצ"ד) שמתיר משום כך לרופא לחזור לביתו ברכב של נכרי משום האי טעמא שאם לא נתיר ימנע מלבוא בפעם אחרת, ואף שלענ"ד גם זה צ"ע קצת שהרי לא מצינן שהתירו לחכמה הבאה לילד או בשאר ענין של פיקו"נ כי אם לענין זה שהשוו אותם שיהיו גם הם כאנשי העיר שיש להם אלפים אמה לכל רוח מפני שאם לא יהיו רשאים לזוז ממקומם ולהיות שוה לבני העיר יש לחוש שבפעם אחרת ימנעו עצמם מלבוא, אבל לא מצינו שהעדיפו אותם יותר מאנשי העיר ולהתיר אותם לשוב לביתם בשבת בעגלה של נכרי, מ"מ כבר הורה זקן ואפשר שזה ג"כ נכלל בזה שהם רוצים להיות כבני העיר שכל אחד נמצא בביתו ולא במקום אחר, והבו דלא להוסיף עלה להתיר גם מלאכות דאורייתא, וגם בעובדא דהחתם סופר אפשר שהיה צריך הרופא להטריח ולחפש מקום שיוכל לשהות שם כראוי עד מוצ"ש, משא"כ ברופא שיכול להשאר בכבוד בבית החולים וכדומה אלא שרוצה יותר טוב להיות בביתו אפשר דאסור גם להחתם סופר אפי' ע"י נכרי, אך אעפ"כ נראה בזה להקל וכמו שכתבו האחרונים להתיר משום כך ליתן לרופא שכר שבת משום האי טעמא דשמא יצא מזה מכשול שימנעו עצמם בפעם אחרת אם לא יוכל לקבל שכרו, וכן מצינן לענין ד' דברים הפטורין במחנה דפטורין גם בחזרתן עיי"ש בכס"מ (פ"ו ממלכים הי"ג), אבל עכ"פ לא איסורי תורה⁶.

5. א"ה, ע"ע לעיל סי' ד' ענף ה' אות ג'.

6. א"ה, ע"ע מנחת שלמה תנינא סי' ס' אות י"ח.

יח. רופא ירא שמים שעליו לכתוב מירשם תרופות (ריצפט), לחולה שיש בו סכנה, יכתוב בידו השמאלית, שהכותב ביד שמאל פטור. [וכ"כ בשו"ת אנרות משה (חאה"ע ח"ד סי' עג אות ד). וכ"כ בספר נשמת אברהם (כרך ה עמוד כב) בשם הגרש"ז אורבך, שכל דבר שאינו חלק מן הטיפול הישיר לחולה שיש בו סכנה צריך לעשות בשינוי, כגון כתיבת מירשם וכיו"ב].

- יט. מותר לרופא לנסוע בשבת ברכבו לטפל בחולה שיש בו סכנה, אולם אסור לו לחזור ולנסוע ברכבו לביתו. ולטפל בחולה שאין בו סכנה אין לרופא לנסוע ברכבו אלא אם הנהג גוי, ואחר שטיפל בחולה, יש מתירים לחזור לביתו ברכב עם הנהג הגוי, לפי שהתירו סופן משום תחלתן, והמיקל בזה יש לו על מה שיסמוך"ב).

איתא, בית הלל מתירין בין לסלק התריסין [של החנויות לצרכי אוכל נפש ביו"ט], בין להחזירן. ובגמרא אמר עולא, דהיינו טעמא לפי שהתירו סופן משום תחלתן, ופריך בגמרא, והא תנינא שבית הלל מתירין, ומאי קמ"ל, ומשני מהו דתימא דטעמא דב"ה משום שאין בנין וסתירה בכלים ואפילו תריסי בתים נמי שרי, קמ"ל. וכתב השט"ה מקובצת שם, אין לפרש קמ"ל שיש בנין וסתירה בכלים, ומכל מקום התירו סופן משום תחלתן, דמשום הא ודאי דלא הוה שרינן איסורא דאורייתא משום שמחת יו"ט, אלא הכי קאמר קמ"ל דאע"ג דאין בנין וסתירה בכלים, מ"מ איסורא דרבנן איכא, גורה שמא יתקע, ומכל מקום משום שמחת יו"ט התירו סופן משום תחלתן. ע"כ. וכן כתב ראבי"ה (סי' קע), שלא התירו סופן משום תחלתן אלא באותם דברים שאינם מלאכה דאורייתא. ע"ש. וכן מפורש בשבולי הלקט (הל' יו"ט סי' רנג) בשם רבינו אפרים. וע"ש. וכן משמע מדברי רבינו יהונתן מלוניל (פ"ק דביצה משנה ז) שכתב (בענין נתינת העור לפני הדורסן), וב"ה מתירין, שהתירו סופן משום תחלתן, שלא ימנע משמחת יו"ט, וכיון שאינו מלאכה גמורה, ובדריסתם אינם מתכוונים לעיבוד, מותר. ע"ש.

ולפ"ז מעיקרא לק"מ, שרבינו שמואל יאמר דכל הני מיירי לדבר חולין, אבל לצורך מצוה משרא שרי. [וכ"כ בספר סוכת דוד (דף ו ע"א). וע"ש]. וכבר כתב הרא"ש (פ"ג דמ"ק סי' כח), שאין להחמיר על סמך סברא שבאה מכח קושיא, שאם יש תירוץ אחר לקושיא נתרועע היסוד ונפל הבנין. ע"ש. וכן העלה בשו"ת צבי תפארת (סי' לב), ודחה דברי הרב הרי בשמים הנ"ל. וכן פסקו להקל בשו"ת שרגא המאיר ח"ג (סי' קח), ובשו"ת נשמת שבת ח"ה (סימן רפח). ע"ש.

יב) רופא שהזעק לבוא לחולה שיש בו סכנה, ונסע ברכבו וטיפל בחולה, וכאשר סיים ביקש לחזור ולנסוע ברכבו לביתו, הדבר ברור שאסור לו לעשות כן, ואין לומר שזה בכלל מה שהתירו סופן משום תחלתם, שאם לא יחזור ברכבו לא יסכים לנסוע לטפל בחולה, וכמו שאמרו ביומא (עז:), שההולך ביום הכפורים לקראת רבו, עובר במים עד צוארו ואינו חושש, ורב יוסף התיר אף לחזור לביתו, כדי שלא תהיה מכשילו לעתיד לבוא. (שלשנה אחרת לא ילך הואיל ולא התרת לו לעבור את המים בחזרתו. רש"י). משום דהני מילי באיסור דרבנן ולא באיסור תורה. כי הנה במשנה (ביצה יא.)

וכ"כ תלמיד הרשב"א (ביצה יא.), שמכיון שעיקוד כלאחר יד הוא, התירו סופן משום תחלתן. וכ"כ הרשב"א בספר עבודת הקודש (שער א אות יא.). ע"ש. ובספר דמות הכסא ח"א הביא ראיה לזה מחידושי הרמב"ן (עירובין מג.). ע"ש. וכן כתב המג"א (סי' תצו ס"ק יח), בשם הב"ח שם, שלא אמרו שהתירו סופן משום תחלתן, אלא לגבי איסורים דרבנן, אבל בדאורייתא אין לומר כן. וכן כתב הח"א בנשמת אדם (כלל צא סי' א). וכן כתב בשו"ת הר צבי (חלק או"ח חלק ב סי' י). וכאן הרי הנסיעה במכונת הויא איסורא דאורייתא. וכ"כ בשו"ת אדני נחושת (סי' עב). ע"ש. [וע' להרמב"ן בתורת האדם (ענין ההוצאה ביו"ט דף לו ע"ב) שכתב, ומותר ללוות את המת ביו"ט ראשון בתוך התחום, וביו"ט שני אפילו חוץ לתחום. כן כתב בהלכות, וכ"כ רבינו יצחק בן גיאת. ואני חוכך בחזרה לאחר קבורת המת, שיש לומר שאין להם אלא אלפים אמה, שאין לנו בכל היוצאים חוץ לתחום אפילו ברשות ב"ד ובמקום מצוה אלא שיש להם אלפים אמה להתיר להם חזרה. אלא ש"ל שביום טוב שני של גלויות מצינו שהתירו חזרה משום שלא תהא מכשילן לעתיד לבא. וצריך לימוד. עכ"ל. והובא בב"י א"ח (סי' תקכו). ומרן בש"ע (שם ס"ו) פסק להקל, שחוזרים למקומם, ועכ"פ מוכח שדוקא ביו"ט של דבריהם הקילו, ולא ביו"ט ראשון דאורייתא. וע"ע בשו"ת הרדב"ז ח"ד (סי' קז). ודו"ק]. • וע"ע להגאון מהר"ש קלוגר בשו"ת ובחרת בחיים (סי' צט), שנשאל אודות מי שיש לו חולה שיש בו סכנה בתוך ביתו, ונאלץ לשלוח שליח ישראל לדרוש ברופאים שרחוקים מן העיר יותר מי"ב מיל, ושאל אם מותר לשליח שהוא ישראל לחזור לביתו בשבת, שאם לא נתיר לו לחזור לא יסכים ללכת לשם, והשיב, שחם ושלום להתיר לו לחזור ולעשות איסור

תורה של תחומין די"ב מיל, שלא התירו סופן משום תחלתן אלא באיסור דרבנן וכו'. ע"ש. ובשו"ת ציץ אליעזר (חלק כא סי' נט) הביאו, והוסיף, שכן מבואר במנחת חינוך (מצוה כד) בד"ה והנה מבואר, שלא התירו סופן משום תחלתן אלא תחומין דרבנן, אבל לא תחומין די"ב מיל דהוי דאורייתא. [וע' בחי' הרמב"ן עירובין מג.], וסיים (שם אות ג), ומכל מקום כיון שהגאון מהר"ם פיינשטיין באגרות משה ח"ד (סי' פ) התיר לרופא לחזור ברכב הביתה, וסמך על מה שאמרו בעירובין (מד:): כל היוצאים להציל חוזרים למקומם, ובגמרא (מה). אמרינן, אמר רב דהיינו שחוזרים בכלי זיינן למקומם, מי שירצה להסתמך להקל ע"פ הוראתו יש לו עמוד הוראה גדול להשען עליו, ואין מוניהין אותו. וכ"ש שאין למחות בידו. ע"ש. ולפע"ד אינו מחוור. ויש להורות לאיסור, ואין להקל. [וע' בשו"ת חלקת יואב (סי' כה דף יח סע"ב בהגהה). וי"ל ע"ד]. •

ולכאורה יש להעיר מדאמרינן במועד קטן (ז.), כותל הגוחה לרשות הרבים סותר ובונה כדרכו מפני הסכנה, דאי אמרת ליסתור ולא לבני, נמנע ולא סתר. ולדעת רש"י (מ"ק יא:): איסור מלאכת חול המועד הוא מן התורה. וכ"כ הטור (ס"ס תקלו), דהרי"ף ס"ל שאיסור מלאכת חוה"מ מדאורייתא. וכ"כ רבי אליעזר ממיץ בספר יראים השלם (סוף סי' דש), ובכל זאת התירו סופן משום תחלתן. י"ל שלא התירו כן אלא מפני הסכנה, וכמו שאמרו (בחגיגה יח.) שלא מסרן הכתוב אלא לחכמים, איזה אסור ואיזה מותר. ועכ"פ רוב הפוסקים ס"ל שמלאכת חוה"מ אסורה רק מדרבנן. ע' במש"כ במאור ישראל חלק ג (פ"ז מהלכות יום טוב), ובחזון עובדיה (יום טוב עמוד קנח והלאה). [וע' בשו"ת חות יאיר (סי' קטו), דכל הנהו דאמרינן (בביצה יא:): שהתירו סופן משום תחלתן, צרכי

רבים הם, ואפשר שליחיד לא התירו בכה"ג. ע"ש. וכן משמע בהרא"ש (פ"ק דביצה סי' ט), ובחידושי החת"ם (ביצה יא:). וע' בשו"ת ויען דוד ח"א (חאו"ח סי' נו). ע"ש. וכן ראיתי להגרש"ז אורבך בשו"ת מנחת שלמה ח"א (סי' ח עמוד נו), שגשאל ג"כ ברופא שהוזמן לטפל בחולה שיש בו סכנה, האם מותר לו לחזור לביתו ע"י חילול שבת, והשיב, שאע"פ שפסק מרן בש"ע (סימן שכט ס"ו וס"ט), שכל היוצאים להציל מן העכו"ם שצרו על עיר מישראל, ומחללים עליהם את השבת, חוזרים בכלי זינים למקומם, כדי שלא להכשילם לעתיד לבא. מ"מ לא התירו חכמים אלא לחזור בכלי זיין כשהם יראים מפחד אויב ומתנקם, [כדאיתא בעירובין מה.], ואינם יכולים לשבות במקומם. (וע"ע בשו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' ס אות יח). [ואף שהרמב"ם (פ"ב מהל' שבת הל' כג) כתב, שהטעם שמותר להם לחזור בכלי זיין שלהם, הוא כדי שלא להכשילם לעתיד לבוא, כתב הלחם משנה (סוף פ"ו מהלכות מלכים), שעיקר הטעם הוא כמו שאמרו בגמרא (עירובין מה.), שהוא משום סכנה, ומשום מעשה שהיה התקינו כן. וכן כתב הגאון המבי"ט בספר קרית ספר (סוף פרק ב מהלכות שבת), שהתירו כן מפני שנתגלה להם שהיה סכנה בדבר. (וכן מבואר בש"ע סי' תז ס"ג). וכ"כ מרן בעל הכנה"ג בספרו דינא דחיי (עשין קיח דף קכג סע"א). וכ"כ בהגהות יד איתן שם, שרכינו קיצר כאן וסמך על מ"ש להלן (סוף פרק כז), דהא דחזרין בכלי זיין למקומם, היינו דוקא כשהם מפחדים להשאר במקום שהצילו בו. ומ"ש רבינו כאן שהטעם הוא כדי שלא להכשילם לעתיד לבוא, טעם זה ליחא בגמרא, אלא מפני מעשה שהיה אמרו כן. אלא שגם מדברי התוספות (עירובין מד:) משמע שהטעם שכל היוצא להציל חוזר למקומו, הוא לפי שהתירו סופן

משום תחלתן. גם בספר יד אהרן (סי' תז) בהגב"י כתב, דמ"ש רבינו "כדי שלא להכשילם לעתיד לבא" לא קאי על כלי זיין, דהתם ה"ט משום מעשה שהיה, אלא קאי על מ"ש שחוזרים למקומם. ע"ש. (וע' בשו"ת ובחרת בחיים סי' צט). וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר חלק יא (סי' לט אות ז), ובשו"ת בצל החכמה ח"ד (סי' צד), ובשו"ת ישכיל עבדי ח"ז (חלק חושן משפט סי' ח, עמוד רצג). וע' בשו"ת קנין תורה ח"ד (סי' לט אות ב ואות ז). וי"ל ע"ד. ודו"ק.] אבל לעשות מלאכה דאורייתא כמו בנ"ד, אין היתר כלל. וכתב להשיג שם על דברי האגרות משה (ח"ד סי' פ) שכתב להקל. ע"ש. וכ"כ כיו"ב בשו"ת היכל יצחק (חלק או"ח סי' לב, עט:), ששוטר שנסע במכונית במקום שפרצה בו קטטה חריפה, שיש לחוש פן יסתיים הדבר ברצח, אין היתר אלא ללכת למקום המריבה, אבל לאחר מכן אסור לחזור במכונית, ומוכרח להשאר שם עד מוצאי שבת. ע"ש. גם בשו"ת שבט הלוי ח"ו (חאו"ח סי' כו) פלפל בחכמה בנ"ד, והביא מ"ש החתם סופר (חאו"ח סי' רג) בדבר עדי ראייה של קידוש החודש, שגם באיסור תורה התירו סופן משום תחלתן, והרי המג"א (סימן תצז) בשם הב"ח כתב, דבדאורייתא לא התירו סופן משום תחלתן. וכתב ליישב דבריו, דשאני קידוש החודש שיש להתיר מטעם זה גם איסורי תורה וכו'. וכ"כ עוד שבט הלוי חלק ח (סימן פז). [וע"ע בקנין תורה ח"ד סי' לט סוף אות ז, ובשו"ת ציץ אליעזר חלק יא סי' לט אות ב]. ומ"מ העלה בנ"ד שהחזרה לביתו תהיה רק על ידי גהג גוי, ולא על ידי ישראל, שאע"פ שמצות פקוח נפש מצוה גמורה היא, מ"מ אין להתיר חזרה לביתו אלא ע"י גוי, ושוב לא יהיה חשש של סופו משום תחלתו. ע"ש. וכ"כ בשו"ת פאת שדך (חאו"ח סי' מג אות ה), שאסור למלווה את

כ. מחללים את השבת כדי להפעיל על החולה אמצעי החייה, אפילו כאשר סיכויי ההצלחה קלושים ביותר להצלחתו.

כא. מצוה לחלל את השבת להכין תרופות או להביאם דרך רשות הרבים, לצורך חולה שיש בו סכנה. ואפילו רק להקל מעליו את יסוריו ומכאוביו, מותר לחלל עליו את השבת. ורשאי הרופא לחלל שבת אפילו לדברים שאין במניעתם סכנה, אלא רק להקל מעליו את יסוריו ומכאוביו. ומכל מקום היבא דאפשר, דברים אלה

מביתם ומשפחתם בשבת להצלת חולה מסוכן, אם לא יותר להם לחזור לביתם. מ"מ הטעם העיקרי שאין בידינו להתיר, כי לא התירו סופן משום תחלתן, אלא באיסור דרבנן, ולא באיסור תורה. וע"ע בשו"ת בית אבי ח"ד (סי' טז). ע"ש.

• והנה ראיתי בשמירת שבת כהלכתה (פרק לח סעיף יג) שכתב, מותר לרופא יהודי שנסע בתוך העיר בכלי תחבורה המופעל על ידי נכרים להגיע לחולה שאין בו סכנה, לחזור לביתו בדרך זו, כשאינו יכול לחזור ברגל. ע"כ. ובספר מגילת ספר (סי' כז סוף עמוד קעג) העיר על זה, שלא מצינו שהתירו סופן משום תחלתן אלא להצלת חולה שיש בו סכנה שלא ימנעו מהצלתו, וההיא דיומא (עז:): שהתירו לעבור במים עד צוארו בחזרתו לביתו שהתירו סופו משום תחלתו, שאני התם שאין זה איסור גמור שאינו מתכוין להנאת רחיצה, ובמקום מצוה התירו, אבל להתיר נסיעה ע"י נכרי מטיפול חולה שאין בו סכנה, מנא לן להקל באיסור שבות דאמירה לעכו"ם בסופן משום תחלתן. ע"כ. ולפי מ"ש הרמב"ן בתוה"א (דף יג ע"א), דהא דאמרינן ורפוא ירפא שניתנה רשות לרופא לרפאות, מצוה נמי איכא דרמי רחמנא עליה, לק"מ. וסיוע קצת לדברינו מדברי הגאון קרן לדוד (סוף סי' קיב). ע"ש. וע' בשו"ת אגרות משה ח"ה (סי' כה). ודו"ק.

האשה לבית החולים, לחלל שבת על ידי ישראל לחזור לביתו. ע"ש. וכן העלה בשו"ת ישכיל עבדי חלק ז (חלק חו"מ סי' ח). ע"ש. וע"ע במנחת חינוך (מצוה כד אות ד) בד"ה וגם נראה. ע"ש. וכן פסק הגר"ש קלוגר בשו"ת ובחרת בחיים (סי' צט), במעשה שבא לידו שהזמינו רופא שהיה דר רחוק מן העיר יותר מ"ב מיל, ואחר הטיפול בחולה נשאל אם מותר לו לחזור לביתו בשבת, שיש לחוש שאם לא נתיר לו, לא ירצה פעם אחרת לבוא. והשיב, שדוקא באיסור דרבנן כיון שהותר בתחלתו והוי היתר ממש שייד לומר התירו סופן משום תחלתן, שהם אמרו והם אמרו, אבל איסור תורה שנדחה מפני פקוח נפש, אינו היתר גמור, רק השבת דחוויה לצורך פקוח נפש, כמו שכתב הרמב"ם (ריש פרק ב מהלכות שבת), לא התירו סופן. ועוד שאדרבה במקום מצוה גדולה של פקוח נפש, בודאי שאין לנו לחוש שמא בפעם אחרת לא יבא, וליכא למיחש דילמא ממנע. הילכך אין להתיר סופן משום תחלתן. וחס מלהזכיר היתר בזה. ע"ש. אמנם יש להשיב על טעמו הראשון, לפי דברי הגאונים האחרונים שפירשו שאף הרמב"ם מודה דשבת הותרה אצל פקוח נפש, ולשון "דחוויה" לאו דוקא, כמש"כ לעיל. א"כ גם פקוח נפש בשבת הוי היתר גמור. גם על המשך דבריו יש להעיר, שבעוה"ר יש בזמנינו כמה רופאים קלי דעת, שהם חשודים באמת שלא יאותו להתנתק

נ טור בשם בה"ג ושא"ר פוסקים. ס הרמב"ן בתשובה. ע רמב"ן בספר תורת האדם.

שְׁכָר •ו. מִתֵּר לְלוֹת הַמֵּת בְּיוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן (אג) תוֹף הַתְּחוּם, וּבְיוֹם טוֹב שְׁנֵי אִפְלו (אד) חוּץ לַתְּחוּם •י (אה) *והוֹזְרִין לְמִקּוֹמָם בּו בְּיוֹם, (אז) וְכֵן מִתֵּר לְהַחְזִיר כְּלֵי הַקְּבוּרָה שֶׁהוֹלִיכּו עִמָּהֶם חוּץ לַתְּחוּם: •ז. "הַמְּלוִיִם אֵת הַמֵּת, (אז) אֲסוּרִים "לְרַכֵּב עַל בְּהֵמָה אִפְלו בְּיוֹם טוֹב שְׁנֵי, (אח) וְאִפְלו הָאֲבָלִים,

בְּאֵר הַיֵּטֵב

א. שְׁכָר. וּבְיוֹם שֶׁל שְׁלֵמָה אוֹסֵר לְטַל שְׁכָר, וְאִם אֵינוֹ רוֹצֵה לְעֲשׂוֹת בְּחֵנָם מְטַעֵין לָהּ כְּמוֹ בְּחִלְצָה, וְעַיִן סוֹף סִימָן תַּקפּה דִּישׁ אוֹמְרִים דְּלַצְרָךְ מִצְוָה מִתֵּר לְטַל שְׁכָר שְׁבַת יוֹם טוֹב מִגֵּן אֲבָרָה: •ב. וְהוֹזְרִין. אִפְלו יֵצְאוּ חוּץ לְאַרְבַּעַת אֲלָפִים אִמָּה מִתְּרִים לְחֹזֵר שְׁלֵא תֵהָא מְכַשְׁלִים לְעֵתִיד לְבֵא, הַשְׁלִטִי גְבוּרִים יָהִם שֶׁל שְׁלֵמָה, מִגֵּן אֲבָרָה. וְעֵיר הַעֲשׂוּיָה כְּקִשְׁתּוֹ בְּעַנְיָן שְׁמוּדְרִין מִן הַקִּשְׁתּוֹ, אֲסוּרִים לִילֵךְ דְּרָךְ הַתֵּר דְּהָא יְכוּלִים לִילֵךְ דְּרָךְ הַקִּשְׁתּוֹ, רַבְבִּיז, כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָה, מִגֵּן אֲבָרָה: •ג. לְרַכֵּב. וְהוּא הַדִּין דְּאֲסוּר לִילֵךְ בְּסִפִּינָה, כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָה, מִגֵּן אֲבָרָה:

שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה

דף ט ע"ג, להתייר ביום טוב שני בחפירת קבר בכסוי, אף שאין מיוחדים לזה, והביא ראיה מקצירת העמר בשלש קפות כו', וכל שכן בזה להרבות כבודו, כדאייתא בסוטה, כבודו במרכיב כו', וכן עשייתו מעשה באחד מתושבי הקהלה שנקבר ביום שני של ראש השנה וכסיתו עליו עקר הקבורה, עם כי לא הייתי מחברת הקברנים, ולא גרע מלמניה לזה אפא, עד כאן לשונו:

והוא הדין דאסור לילך בספינה, כנסת הגדולה, מגן אברהם:

בְּאוּר הַלְכָה

ו *והוֹזְרִין לְמִקּוֹמָם בּו בְּיוֹם. עַיִן מַה שֶׁפָּתַכְנוּ בַּמִּשְׁנֵה בְּרוּרָה לְעַיִן אִם יֵשׁ שֵׁם מוֹשֵׁב יְהוּדִים, וְסָמוּכִים לְדְבָרֵינוּ, מִדְּבָרֵי הַרְדָּב"ז חֵלֵק ד' סִימָן קז שֶׁפָּתַח בְּבֵאוּר דְּבָרֵי הַכֵּל בּו דף מו, שֶׁהִתִּירוּ חֻקֵי בְּדִרְשׁ בְּמַת שְׁהִיָּה בְּעֵיר אֲדוּר לְלוֹתוֹ עַד בְּדִרְשׁ שְׁנַיִם מִן הַקְּרוּבִים וְלָרַכֵּב בְּדָרוֹ, אֵךְ לֹא שָׁבוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם לְמִקּוֹמָם אֵךְ נִשְׁאָרוּ בְּעֵיר בְּדִרְשׁ הַיּוֹם הַהוּא, עַד כָּאן, וְכַתֵּב עַל זֶה הַרְדָּב"ז דְּלֵהִי לֹא הִתִּירוּ לָהֶם לְחֹזֵר בִּינָן שֶׁהָיוּ בְּמִקּוֹם מִיֵּשֵׁב יוֹתֵר טוֹב מִמִּקּוֹמָם, מַה צָרָךְ שִׁיחְזוּר, וְלֵיכָא הֵכָא טַעְמָא שְׁלֵא תֵהָא מְכַשְׁלִין לְעֵתִיד לְבֵא, אֲבָל בְּנִידָן דִּידָן שֶׁהִבִּית הַקְּבֻרוֹת הוּא בְּמִקּוֹם שְׁמֵם וּמִדְּבָר וְאִפְלו אֵילָן אֵין שֵׁם לְהִסְתַּר מִן הַשֶּׁמֶשׁ וְאֵין שֵׁם לֹא מֵאֵל וּמִשְׁתָּה, וְדַאי דְאֵיכָא טַעְמָא שְׁלֵא תֵהָא מְכַשְׁלִין, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. •וְדַע עוֹד, דִּישׁ לְהִסְתַּפֵּק בְּמִקּוּמוֹת שֶׁהִבִּית הַקְּבֻרוֹת הוּא רְחוּק מְאֹד עַד שֶׁאֵין שׁוֹם אֲדָם מְלוֹה עַד בֵּית הַקְּבֻרוֹת בְּשׁוֹם פַּעַם, רַק יֵשׁ אֲנָשִׁים מִחֲבָרָה קְדִישָׁא שְׁקֻבוּעִים תְּדִיר לְשַׁאת הַמֵּת שֵׁם וּבְאִים עַל שְׁכָרָם, אִם הִתִּירוּ בְּדִידָהוּ לְחֹזֵר, וְאֵי שִׁדָּךְ הָיוּ טַעְמָא כְּדִי שְׁלֵא תְכַשְׁלִים, שֶׁהָיוּ הֵם שְׁכוּרִים וְהוֹלְכִים בְּשִׁבִיל שְׁכָרָם, וְאִם בְּשִׁבִיל שִׁינְצִיטְרוּךְ הָאֲבָלִים לְשֵׁלֶם בְּיוֹתֵר בְּעֵבוֹר זֶה, צָרִיךְ עַיִן אִם מִתְּרִים לְהוֹ בְּשִׁבִיל זֶה לְחֹזֵר כְּמַה מִלִּין, מִיְהוּ אֲרַבְעַת אֲלָפִים אִמָּה בּוֹדַאי יְכוּלִין לְחֹזֵר, שֶׁהָיוּ עַל כָּל פְּנִים לֹא גָרַע מִכָּל הַיּוֹצֵאֵין בְּרִשׁוֹת שִׁישׁ לָהֶם אֲרַבְעַת אֲלָפִים בְּהַבְלָעָה, וְכִדְלַעִיל בְּסִימָן ז' אֲבָל בְּיוֹתֵר מֵאַרְבַּעַת אֲלָפִים שְׁמִתִּירִין אֲנוּ רַק בְּשִׁבִיל טַעְמָא שְׁלֵא תֵהָא מְכַשְׁלִין, צָרִיךְ עַיִן אִם שִׁדָּךְ בְּזוֹה, וְעוֹד מִסְתַּפְקָא אִם גְּבִי הָאֲבָלִים נִמְי אֲמִרְנָן דְּהוֹזְרִין לְמִקּוֹמָם, דְּלִקְאוּרָה בְּדִידָהוּ לֹא שִׁדָּךְ דְּמַמְנַע, דְּנֹדַאי לֹא יִמְנַעוּ לְלוֹת אֲבִיָּהֶם בְּשִׁבִיל זֶה, וְלֹא שִׁדָּךְ אֵלָא בְּאֲנָשִׁים דְּעָלְמָא, וְאִפְשֵׁר דְּזוֹהוּ טַעְמָא דְּצִבְכָּא דְּמִתִּי בְּכָל בּו הַנִּיל, שְׁלֵא הִתִּירוּ לָהֶם לְחֹזֵר, מִשׁוּם שֶׁהָיוּ קְרוּבִים לְמַת וְלֹא מִמְנַעוּ מִלְלוֹת, וּמִסְתִּימַת הַפּוֹסְקִים מְשַׁמַּע שֶׁאֵין לְחַלֵּק בְּזוֹה, וְצָרִיךְ עַיִן: •

מִשְׁנֵה בְּרוּרָה

ו (אג) תוֹף הַתְּחוּם. רוֹצֵה לומר, •ב עַד אֲלָפִים אִמָּה וְלֹא יוֹתֵר, אֵךְ עַל גֵּב דְּעַד שְׁלֵשׁ פְּרָסָאוֹת לְכָלִי עֲלֵמָא אֵינוֹ אֵלָא מִדְּרַבְנָן, •בב לֹא הִתִּירוּ מִשׁוּם לְוָה גִּרְדָּא: (אד) חוּץ לַתְּחוּם. אִפְלו •ב חוּץ לַתְּחוּם שְׁלֵשׁ פְּרָסָאוֹת, וְאֵךְ עַל גֵּב שֶׁאֵין בְּהֵם צָרָךְ לְמַת, אֵלָא מְלוִין אוֹתָן מִפְּנֵי הַקְּבוּד בְּלָבָד, אִפְלו הֵכִי שְׂרִי, דְּכַחַל שְׁוִיָּה רַבְבָּן [אֲחֻרוּנִים]: (אה) וְהוֹזְרִין לְמִקּוֹמָם בּו בְּיוֹם. וְאִפְלו יֵצְאוּ חוּץ לְכַמָּה מִלִּין •בב מִתְּרִין גַּם כֵּן לְחֹזֵר לְבִיתָם, שֶׁאִם יֵאָסְרוּ אוֹתָם יְהִיוּ נְכַשְׁלִים לְעֵתִיד לְבֵא, שְׁלֵא יֵרְצוּ לִילֵךְ וְלִהְתַּעַסֵּק בְּצָרְכֵי הַמֵּת וּבִהְלוּיָהּ. וּמִסְתַּבְרָא דְּכָל זֶה אִם אֵין שֵׁם בְּמִקּוֹם הַקְּבֻרוֹת מוֹשֵׁב יְהוּדִים בְּתוֹךְ הַתְּחוּם הָא אִם יֵשׁ שֵׁם וְשִׁיכּוּלִים שֵׁם לְאֲכַל •ב וְלִישׁב, לֹא נִתִּיר לָהֶם לְחֹזֵר, דְּבִשְׁבִיל זֶה שֶׁאֵי אִפְשֵׁר לָהֶם לְחֹזֵר לְאֲכַל וְלָשׁוּב לְבִיתָם פַּעַם אֶחָד לֹא יִמְנַעוּ לְלוֹת הַמֵּת, וְעַיִן בְּאוּר הַלְכָה (אוֹת ה). וְנִתְבְּאַר בְּהַפּוֹסְקִים, דְּמִכָּל מִקּוֹם אִם יְכוּל לְקַצֵּר דְּרָכּוֹ לֹא נִתִּיר לוֹ לְחֹזֵר בְּדָרָךְ אֲרַכָּה, וְעַיִן בְּמִגֵּן אֲבָרָה וּבְמַחְצִית הַשְּׁקָל: (אז) וְכֵן מִתֵּר לְהַחְזִיר כְּלֵי הַקְּבוּרָה. וּמִקְצָה אֵינָם, •ב דְּהָרִי כֵלִים שְׁמֵלֵאכְתָּם לְהַתֵּר הֵם, דְּשִׁמָּא יֵצְטוּרָךְ לָהֶם לְמַת אַחֵר בּו בְּיוֹם, וְאִם כֵּן מִתֵּר לְטַלְטְלֵם אִפְלו לֹא יֵצְטוּרָךְ לָהֶם, רַק לְשִׁמְרָם שְׁלֵא יִגְנְבוּ, וְכִדְלַעִיל בְּסִימָן שח סַעִיף ד, וְכֵינָן שְׁכָר מְטַלְטְלֵם, אִפְלו יִמְצָא סְמוּךְ לְחוֹמַת הָעֵיר מִקּוֹם שְׁמוֹר לְהַנִּיחָם גַּם כֵּן אֵינוֹ צָרִיךְ, אֵלָא מִתֵּר לְשִׁאֵם עַד בֵּיתוֹ, וְכִדְלַעִיל בְּסִימָן שח סַעִיף ג: ז (אז) אֲסוּרִים לְרַכֵּב וְכוּ'. וְהוּא הַדִּין לִילֵךְ בְּסִפִּינָה, וְאִפְלו •בב בְּתוֹךְ הַתְּחוּם נִמְי אֲסוּר. וְאֵךְ עַל גֵּב דְּמִתְּרִין לְלוֹת חוּץ לַתְּחוּם, שֶׁאֵין רִכְיָה דְאֵיכָא חֲשַׁשׁ חֲתִיכַת זְמוּרָה שֶׁהִיא מְלֵאכָה דְּאוּרִיתָא, וְלֹא נִתֵּר בְּשִׁבִיל לְוָה •בב שֶׁאֵינָה מְעַקְרֵי צָרְכֵי הַקְּבוּרָה, •וְעוֹד, דְּבְרַכְיָה אֵיכָא יְלוּתָא דְּיוֹם טוֹב טְפִי מְהִלְכָה בְּרַגְלִיו: (אח) וְאִפְלו הָאֲבָלִים. וּמִשְׁמַע •בב דְּאִפְלו אֵי אִפְשֵׁר בְּמִקּוֹם הַזֶּה לִילֵךְ בְּרַגְלִיו וְיִשְׂאֵר בְּלִי לְוָה, גַּם כֵּן אֲסוּר:

שְׁעָרֵי הַצִּיּוֹן

הַתֵּר זֶה שֶׁל כְּמַה מִלִּין מִסְפָּקָא לָהּ לְהַרְמִיב"ן חֲתוּבֵת הָאָדָם אֵלָא לְבִסּוּף נֶטָה לְהַקֵּל, וְכִמוֹ שֶׁהִתִּיר גַּם כֵּן בְּשִׁמּוֹ רַבְנּוֹ רַחֵם הַנִּיל, וְעַל כָּל פְּנִים צָרִיךְ סָכַח נְכוּנָה, מִיְהוּ עַד אֲרַבְעַת אֲלָפִים אִפְשֵׁר דְּמִתֵּר כָּל גּוֹנֵי, שְׁהָרִי עַל כָּל פְּנִים הוּא יוֹצֵא בְּרִשׁוֹת: •מז עַיִן בְּמַחְצִית הַשְּׁקָל שְׁדוּעָתוֹ, וְאִם בְּמִקּוֹם הַקְּבֻרוֹת אוֹ בְּתַחֲמוֹהָ יֵשׁ מִקּוֹם הַמִּשְׁתַּמֵּר אֲסוּר לוֹ לְטַלְטֵל, וּמִבְּאוּר הַגְּנִי"א וּמְחֻדְשֵׁי ר' עֲקִיבָא אֵיגֵר מִשְׁמַע דְּשִׁרִי בְּכָל גּוֹנָא, וְאִפְלו לְדִידָהּ, אִם יוֹדְעִים בְּנֹדַאי שֶׁדִּישׁ עוֹד מַת וְשִׁמְצוּרָךְ לָהֶם כֵּלִים אֵלוֹ, בּוֹדַאי מִתֵּר: ז •מח. הַגְּנִי"א, וְכֵן מוּכַח מִשְׁאָר מְפָרְשִׁים: •מט. עֵלַת שְׁבַת. וּמְכָל מִקּוֹם לֹא בְּרִיָּא כְּלֵי הָאֵי, שְׁהָרִי מִתְּחוּב מְחִמֵּי בְּחִלְכָה חוּץ לַתְּחוּם בְּיוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן אֵךְ עַל גֵּב שְׁמַקֵּל בְּשִׁאֲרֵי אֲסוּרֵי דְּרַבְנָן: •נ. מִגֵּן אֲבָרָה וְאֵלֶיהָ נָכַח וְהַגְּנִי"א, וּבְהִנֵּה שְׁלוֹם וּבְחֻמֵּר מִשֶׁה תִּרְצוּ גַּם כֵּן בְּכָרֵי מִתְּחוּב, וְכָל דְּבִרְהֵם, דְּכָל מַה שֶׁהִתִּירוּ הוּא לְכַבוֹד הַמֵּת אֲבָל הֵכָא אֵין הַרְכִּיבָה כְּבוֹד, וְאִדְוָבָא לִילֵךְ בְּרַגְלִים אִפְשֵׁר דְאֵיכָא כְּבוֹד טְפִי אֵלָא דְּצִעְרָא הוּא לְחִיָּים, וּבְשִׁבִיל צִעְרָא דְּחִיָּים לֹא נִתֵּר שְׁבוּת, עַיִן שֵׁם. וְגַם תִּרְצוּ זֶה אֵינוֹ מְרִוּת, שְׁהָרִי עַל כָּל פְּנִים אֵי אִפְשֵׁר לָהֶם לְלוֹת בְּשִׁבִיל זֶה. וּבְבִית מֵאִיר מַמָּה גַּם כֵּן עַל מִתְּחוּב וְנִדְחָק מְאֹד. וּבְאֲמַת לִישַׁב דַּעַת מִתְּחוּב בִּיסוּדוֹת חֻזְקִים אֵי אִפְשֵׁר בְּזוֹה, שְׁהָרִי עַל כָּל פְּנִים אֵיכָא טוּבָא מְקַדְמָא שְׁפָאֵמַת מִתְּרִין לְרַכֵּב לְלוֹת, וְכִמוֹ שְׁמִבְּאֵי הַרְמִיב"ן בְּעִצְמוֹ, וְכֵן הוּבָא כָּל בּו בְּשֵׁם חֻקֵי נְרַבּוּנָא וְכֵן מְפִאֲרִי, אֵלָא שְׁלִהְרַמְבַּ"ן לֹא נִתָּא לָהּ לְהִתִּיר רִכְיָה, וְהַרְאֵשׁוּנִים מְבִיאִים שֶׁרַבְנּוֹ הֵם כֵּסֵם מְאֹד עַל הַרוּכְבִים, וְאֲחֻרֵיהֶם נִמְשָׁךְ מִתְּחוּב, וְהַמְחִיר כָּל הַסְּבֻרוֹת הוּא סְבִירָה מִגֵּן אֲבָרָה וְהַתִּירָה נָכַח וְשִׁאֲרֵי אֲחֻרוּנִים, וְכֵן לְכָרֵי שֶׁ, שְׁהָרִי בְּשַׁעַת הַשְּׁמֵר סִקְלוֹהוּ לְמִי נִרְכַּב, וּמוּכַח שֶׁדִּישׁ בְּזוֹ יְלוּתָא וְחֻזְפָּא שְׁמִבְּאֵי נָא. מִדְּמַסִּים אֲבָל הַקּוּבִרִים אִם אֵי אִפְשֵׁר, וּמִשְׁמַע דְּבְמִלּוּים אִפְלו אֵי אִפְשֵׁר, וְהוּא שְׁלֵא כְּבִית מֵאִיר שְׁרָצָה לומר שְׁלִמְלוּים אֵלוֹ אֵי אִפְשֵׁר אֲכֵן יֵשׁ עוֹד מְלוּים שֶׁהוֹלְכִים בְּרַגְלֵי, וְאֵי אִפְשֵׁר לומר כֵּן וְכִמוֹ שֶׁכַּתְּבוּ:

ז מב. כֵּן מִשְׁמַע בְּהַפּוֹסְקִים, וְכֵן כְּתִב בְּעֵלַת שְׁבַת: •מג. כֵּן צָרִיךְ לְהַסְבִיר לְשִׁיטַת מִתְּחוּב, שֶׁמִּתִּיר כָּל שְׁהוּא מִדְּרַבְנָן עַל דִּי יִשְׂרָאֵל אִפְלו בְּיוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן וְכִזְבָּה אֲסֵר. וּבְמִשְׁבַּ"ץ חֵלֵק א סִימָן כב בְּסוֹף הִ"ת מְצֵאתִי דְּרַעְתָּהוּ בְּאֲמַת דָּאָף בְּיוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן יֵשׁ לְהִתִּיר חִלְכָה מִחוּץ לַתְּחוּם לְצָרְכֵי הַמֵּת לְמֵאֵן דְּמִתִּיר טַלְטוּל וְרוֹצֵאָה, עַיִן שֵׁם, וְנִחְסוּר לְשׁוֹן יֵשׁ שֵׁם. אֲבָל הַפְּנִיָּה כְּמוֹ שֶׁהִנְחַמְנוּ, וְיִחְזִיקָהּ הוּא בְּזוֹה. וּמְצֵאתִי בְּאֲמַת כְּסַפֵּר שֶׁלְחָן שְׁלֵמָה, דְּבִנְיָ הַחֲבָרָה אוֹתָן שְׁנוּשָׁאֵין אֵת הָאֵרוֹן מִתְּרִים לִילֵךְ אִפְלו בְּיוֹם רֵאשׁוֹן חוּץ לְאֲלָפִים, וְעַל כָּרְתָךְ דְּמִפְּרִשׁ דְּרַבְנָא לְוָה גִּרְדָּא קָא אֲרִינָן כָּאן, דְּאֵינוֹ אֵלָא כְּבוֹד בְּעָלְמָא, וּמִלְתָּא דְּמִסְתַּבֵּר הוּא לְכַאוּרָה, בְּפִרְט כִּי בִּינָן הוּא לְמַטָּר אוֹתוֹ עַל דִּי עִבְרִים בְּחֻדוּדָהוּ, כְּמוֹ שֶׁכַּתְּבוּ לְעֵיל בְּשַׁעֲרֵי הַצִּיּוֹן בְּשֵׁם תְּשַׁבִּי"ץ, אֲבָרָא דְּמִלְשׁוֹן הָעֵלַת שְׁבַת שְׁכַתָּב עַל הָא דְּמִתֵּר לְלוֹת בְּתוֹךְ הַתְּחוּם, דְּהַקְּבוּרָה הוּא דַּעַל פִּי רֵב דְּרָךְ וְהַלְכוֹת שְׁמִתְּחֵלְפִים עֲצֻמָּם בְּשִׁיבַת הַמִּשְׁחָה, אִפְלו הֵכִי מִתֵּר, מִשׁוּם שֶׁכָּתֹב הַמֵּת, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וּמִשְׁמַע מִהָ דְּחוּץ לַתְּחוּם אֲסוּר אֵךְ לְשַׁאת הַמֵּת, וְצָרִיךְ עַיִן לְרִנְיָא, וּבְפִרְט דְּכָרֵי הַבָּאֵסוּ כְּסַעִיף א חֵלֵק עַל עַקֵּר קֵלַת מִתְּחוּב, עַיִן שֵׁם. וְגַם לְכַעַל שֶׁלְחָן שְׁלֵמָה שְׁמִתִּיר, צָרִיךְ עַיִן אִם מִתֵּר לְחֹזֵר לְמִקּוֹמָם: •מד. מֵאִיר וְרִכְיָ"שׁ וְעֵלַת שְׁבַת, וְכַתְבוּ אֲחֻרוּנִים דְּרַבְנָא לְכַבוֹד שֶׁל מַת הָא לְכַבוֹד אֲבָלִים אֲסוּר, וְהוּא מְרַבְרֵי הַרִיב"שׁ חִיב"שׁ בְּסִימָן תפו, אֵלָא שְׁכַתָּב שֵׁם דְּלֹא כְּבוֹד הַחִיָּים לְבַד הוּא אֵלָא גַּם כֵּן כְּבוֹד הַמֵּת הוּא עַל דִּי לְוָה, וְשִׁרִי, עַיִן שֵׁם. וּלְפִי זֶה לְחֵנָם הַעֲמִיקוּ נָה, שְׁהָרִי מְכַעַט אֵי אִפְשֵׁר. הוּא אֲמֵנָם בְּעֵלַת שְׁבַת מְצֵאתִי שְׁכַתָּבֵן בְּשֵׁם הַרְדָּב"ז חֵלֵק ד' סִימָן קו, וְשֵׁם מִיָּרִי שְׁמַתָּה הִיָּה מִנָּח בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת וְהִתְמַיְנוּ כְּקְבוּרָתוֹ עַד שֶׁבָּא אֲבִיו לְשֵׁם וְהִלְכוּ עִמוֹ עוֹד אֲנָשִׁים, וְכַתֵּב הַרְדָּב"ז דְּלֹא הָיוּ וְשִׁאֲרֵי מְלוּים רַק אֵת אֲבִיו, עַיִן שֵׁם: •מה. רַבְנּוֹ רַחֵם בְּנַחֲבִי כַח בְּשֵׁם הַרְמִיב"ן וְרַבְבִּיז חֵלֵק ד' סִימָן קו וּמִגֵּן אֲבָרָה וּמִמְדֵי וְהַגְּנִי"א וְנִתְבְּרָה הַמִּידִי לְפִנֵּי הַגּוֹסָא מִשְׁבַּעַת. כְּמוֹ שֶׁהִצִּיר מִמְאִיר מִרְדִּכִּי, וְכוּ הַרְדָּב"ז מְבִיא דְּבִרֵי הַרֵב הַמְּנִיד לְסִיעֵתָא לְדַבְּרֵיו, עַיִן שֵׁם: •מו. שְׁהָרִי בְּאֲמַת

ובמקרה שאין חשש כזה קיים כגון שיש במקומו רופאים או אנשי הצלה נוספים, רשאי לשוב לביתו על ידי נהג נכרי [אם הוא בתוך התחום, כנ"ל הערה פ"ג]. רופא שאין לו אפשרות לחזור על ידי נכרי צריך לשאול מראש לחכם כיצד עליו להתנהג^{פ"ה}.

• חולה שיצא מתחומו לצורך טיפול רפואי

סב. לענין חולה שיש בו סכנה שיצא מחוץ לתחומו בשבת לצורך טיפול רפואי, אם נתנו לו מעתה אלפים אמה לכל רוח, ראה הערה^{פ"ב}.

פ.ה. עיין במאמר בסוף הספר סימן ה' הערה ג' שהבאנו מספר אורחות רבינו ח"א אות רי"ג עמ' קנ"ה שבעל הקה"י אמר בשם החזו"א שאין לאסור לרופא הנוסע בשבת לחולה לחזור עם מכוניתו לביתו כדי שלא להכשילו לעתיד שיסרב לנסוע בשבת לחולה. ואפשר שהוראה זו היתה במקרה שהיה נראה לחזו"א זצ"ל שאכן יש חשש גמור שהרופא ימנע מלנסוע פעם אחרת ודן זאת כפיקוח נפש גמור [משא"כ בציורים של הגמרא שהחשש שמא לא יצא פעם אחרת להציל לא היה חשש גמור].

• פ.ו. עיין שו"ת חת"ס חו"מ סי' קצ"ד שכתב שאף באופן שיש מתירים לרופא הנקרא בשבת להצלת נכרי לילך להצילו משום איבה, דיש חשש שאם לא יבא להציל את הנכרי יפגעו בו או ביהודים אחרים, מ"מ אין להתיר לו לחזור לביתו, ולא אמרינן בזה התירו סופן משום תחילתן, שהרי אין חשש שמא בפעם אחרת ימנע מלהציל אחרים דהא הוא עצמו בתוך הסכנה ובודאי יסע לטפל בחולים הנכרים כדי להציל את עצמו מחשש היזק. ולכאורה לפ"ז חולה שנסע על מנת לרפא את עצמו אין בו דין זה של התירו סופן משום תחילתן, ולא יקבל תחום אלפים אמה כאנשי העיר שהגיע לשם [ואפשר דה"ה אם נסע לצורך טיפול בבנו החולה דגם בזה אין חשש שמא ימנע בפעם אחרת מלילך להציל]. ועיין בדברי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר מנחת שלמה ח"א סי' ח' שכתב על זה דלכאור' צ"ע דאטו ההיתר של היוצאים להציל ויש להם אלפים אמה לכל רוח לא נאמר באופן שגם הם בכלל הסכנה, והניח בצ"ע. שו"ר שדין זה מפורש להיתר בשו"ע סי' רמ"ח ס"ד, עיי"ש דמיירי ביוצא בשיירא למדבר ואנשי השיירא הולכין גם בשבת דמותר לילך עמהם וא"צ להשאר יחידי משום שיש בזה סכנה, ומבואר בשו"ע דכאשר שבתו אנשי השיירא לאחר שהלכו בשבת יש לו אלפים אמה לכל רוח וכדין היוצאים להציל, ומקור הדין הוא בשו"ת תשב"ץ ח"א סי' כ"א. ומבואר דאף במי שיוצא להציל את עצמו נאמר ההיתר של היוצאים להציל, ולכאורה סובר התשב"ץ דלא פלוג רבנן בהיתר זה, דאף שאין חשש שמא ימנע פעם אחרת מלהציל את עצמו מ"מ התירו כדין היוצאין להציל, וצ"ע. •